

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

„Podmínka jako vedlejší ustanovení v závěti v právu římském a moderním“

Simona Strychová

Plzeň, 2014

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

„Podmínka jako vedlejší ustanovení v závěti v právu římském a moderním“

Simona Strychová

Obor: Právo

Katedra právních dějin

Vedoucí práce: JUDr. Petr Dostalík, Ph.D.

Plzeň, 2014

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Podmínka jako vedlejší ustanovení v závěti v právu římském a moderním“ zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen, 2014

Simona Strychová

Poděkování

Tímto si dovoluji poděkovat svému vedoucímu diplomové práce JUDr. Petru Dostálíkovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi poskytoval při zpracování této práce. Za podporu po celou dobu studia si dovoluji poděkovat své rodině a přátelům.

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	7
1 ÚVOD	8
2 PODMÍNKA JAKO VEDLEJŠÍ USTANOVENÍ PRÁVNÍHO JEDNÁNÍ, DRUHY PODMÍNEK A JEJICH TEORETICKÉ DĚLENÍ	11
2.1 ZAŘAZENÍ PODMÍNKY	12
2.2 VYMEZENÍ POJMU PODMÍNKY	13
2.3 DRUHY A JEJICH TEORETICKÉ DĚLENÍ	16
2.3.1 <i>Podmínky odkládací a rozvazovací</i>	16
2.3.2 <i>Podmínky potestativní, náhodné, smíšené</i>	17
2.3.3 <i>Podmínky kladné a záporné</i>	18
2.4 PRÁVNÍ ÚČINKY PODMÍNEK.....	19
2.5 ZÁMĚRNÉ SPLNĚNÍ ČI ZMAŘENÍ PODMÍNKY	24
2.6 VADY PODMÍNEK	25
2.6.1 <i>Nemožné</i>	26
2.6.2 <i>Nedovolené</i>	27
2.6.3 <i>Výsměšné</i>	28
2.6.4 <i>Nesrozumitelné</i>	28
2.6.5 <i>Proti dobrým mravům</i>	28
2.7 PODMÍNKY TÝKAJÍCÍ SE MANŽELSTVÍ	30
2.8 NÁHRADNICTVÍ	31
2.9 NEMOŽNOST PŘIPOJENÍ PODMÍNKY	32
2.10 ZÁVĚR.....	34
3 ROZLIŠENÍ MEZI PODMÍNKOU A URČENÍM ČASU A JEHO OSUDY V PRŮBĚHU VÝVOJE	35
3.1 ROZLIŠENÍ MEZI PODMÍNKOU A URČENÍM ČASU	35
3.2 URČENÍ ČASU A JEHO OSUDY V PRŮBĚHU VÝVOJE.....	38
3.2.1 <i>Určení času ve Všeobecném občanském zákoníku (č. 946/1811 J.G.S.)</i>	38
3.2.2 <i>Určení času ve vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937</i>	39
3.2.3 <i>Určení času ve Středním občanském zákoníku z roku 1950 (z. č. 141/1050 Sb.)</i> 40	
3.2.4 <i>Určení času v Občanském zákoníku z roku 1964 (z. č. 40/1964 Sb.)</i>	40
3.2.5 <i>Určení času v Novém občanském zákoníku (z. č. 89/2012 Sb.)</i>	41
4 INTERPRETACE PODMÍNEK VE SMLOUVÁCH	42
4.1 PRÁVNÍ ÚČINKY	42
4.2 ROZVAZOVACÍ PODMÍNKA	42
4.2.1 <i>Výhrada lepšího kupce</i>	43
4.2.2 <i>Výhrada vlastnictví</i>	44
4.2.3 <i>Koupě na zkoušku</i>	45
4.3 PODMÍNKY PŘIPOJENÉ KE KUPNÍ SMLOUVĚ A JEJICH PROMĚNY V PRŮBĚHU VÝVOJE.....	45
5 PODMÍNKA V MODERNÍM PRÁVU Z PERSPEKTIVY ŘÍMSKÉHO PRÁVA	48
5.1 PODMÍNKA V KOLDÍNOVĚ ZÁKONÍKU (PRÁVA MĚSTSKÁ KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO)	48
5.1.1 <i>Koldínův zákoník</i>	48
5.1.2 <i>Zařazení podmínky v Koldínově zákoníku</i>	49
5.1.3 <i>Pojem podmínky v Koldínově zákoníku</i>	50
5.1.4 <i>Vady podmínek v Koldínově zákoníku</i>	50
5.2 PODMÍNKA VE VŠEOBECNÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU Z ROKU 1811	51
5.2.1 <i>Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 (č. 946/1811 J.G.S., ABGB)</i>	51
5.2.2 <i>Zařazení podmínky v ABGB</i>	53

5.2.3	Pojem podmínky v ABGB.....	54
5.2.4	Druhy podmínek v ABGB.....	54
5.2.5	Záměrné splnění či zmaření podmínek v ABGB	55
5.2.6	Vady podmínek v ABGB	56
5.2.6.1	Srozumitelnost.....	56
5.2.6.2	Možnost.....	56
5.2.6.3	Dovolenost.....	57
5.2.7	Zákaz podmínek vylučujících manželství	58
5.2.8	Další ustanovení o podmínkách v ABGB.....	59
5.2.9	Srovnání s právem římským.....	60
5.3	PODMÍNKA VE STŘEDNÍM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU Z ROKU 1950.....	61
5.3.1	Střední občanský zákoník (SOZ, zákon č. 141/1950 Sb.).....	61
5.3.2	Pojetí podmínky v SOZ.....	63
5.3.3	Srovnání s římským právem.....	65
5.4	PODMÍNKA V ZÁKONÍKU Z ROKU 1964	65
5.4.1	Občanský zákoník 40/1964 Sb. (OZ, zákon č. 40/1964 Sb.).....	65
5.4.2	Pojetí podmínky v OZ.....	66
5.4.3	Srovnání s římským právem.....	70
5.5	PODMÍNKA V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	70
5.5.1	Nový občanský zákoník (NOZ, zák. č. 89/2012 Sb.)	70
5.5.2	Pojetí podmínky v NOZ.....	71
5.5.3	Srovnání s římským právem.....	75
6	ZÁVĚR	77
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	81
7.1	LITERATURA	81
7.1.1	Knižní.....	81
	Česká	81
	Cizojazyčná.....	83
7.2	PRAMENY.....	83
7.3	JUDIKATURA	84
7.4	ELEKTRONICKÉ PRAMENY	84

Seznam použitých zkratek

ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
Dig	Digesta seu Pandectae
Inst	Justiniánské instituce
NOZ	zákon č. 89/2013 Sb., občanský zákoník
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
SOZ	zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

1 Úvod

Podmínky jsou považovány za vedlejší ustanovení, kterým se právní jednání určitým způsobem modifikují. Jak uvádí významný český civilista F. Rouček v komentáři k vládnímu návrhu z roku 1937, nauka o podmínkách náleží k nejtemnějším partiím současné civilistiky. I přes to, že od té doby uplynulo téměř 80 let, situace se nezměnila, neboť se podmínkám větší pozornosti nedostalo. Stále tedy pro úpravu podmínek zůstává hlavním východiskem právo římské. I z tohoto důvodu jsem si vybrala pro svoji práci téma „Podmínka jako vedlejší ujednání v závěti v právu římském a moderním“.

Diplomová práce se zabývá zejména rozbořem právního institutu podmínky v závěti, a to v právu římském a moderním. V počátcích, kdy byly položeny základy podmínek, nebyl znám obecný pojem právní jednání, úprava podmínky v závěti byla chápána jako obecná pro veškerá právní jednání. V průběhu vývoje však došlo ke změně pojetí a základní ustanovení o podmínkách jsou kladena k obecným částem zákoníků, k právnímu jednání, v některých etapách vývoje byla úprava podmínky v závěti téměř vytěsněna. Práce se proto nevěnuje pouze úpravě podmínek v závěti, ale přesahuje rámec tématu a poskytuje celkový obraz o podmínkách v právních jednáních, nicméně se zaměřením na podmínku v závěti v úpravách, kde platila za úpravu obecnou.

Vzhledem k tomu, že úprava podmínky není téměř nikde uceleně rozpracována, je cílem práce problematiku podmínky sjednotit, popsat a pokusit se o její přehledné zpracování. S ohledem na to, že práce porovnává pojetí podmínek v právu římském s moderními úpravami, je mým cílem nastínit základní linii tohoto institutu v průběhu vývoje.

S ohledem na omezený rozsah se práce nevěnuje meziobdobí mezi právem římským a moderními úpravami. Okrajově je naznačena úprava podmínky v Koldínově zákoníku, jež v mnohém inspiroval moderní právní úpravy.

Diplomová práce bude rozdělena, kromě úvodu a závěru, do čtyř částí, přičemž obsahem první části bude základní výklad podmínek jako vedlejších ustanovení právního jednání, bude tedy pojednávat o zařazení podmínky, vymezení jejího pojmu, vadách a ostatních otázkách týkajících se podmínek. Úprava druhů

podmínek je pro zachování kontinuity výkladu zařazena také k této kapitole, neboť nepochybně náleží k základnímu vymezení podmínek. Obecný výklad, který se zaměřuje zejména na římskoprávní úpravu, bude podložen vybranými fragmenty z kodifikace *Corpus iuris civilis* císaře Justiniána z 6. stolení n.l. Současně pro lepší představivost bude obecně u jednotlivých otázek nastíněn i další vývoj podmínek.

Následující kapitola bude věnována rozlišení podmínky a určení času, jakožto podmínce nejpodobnějšího institutu. Základním východiskem bude opět římskoprávní úprava, stručně je zde také nastíněna úprava určení času a její další osudy v průběhu vývoje, od Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811 (dále „ABGB“) až po současný občanský zákoník.

Třetí část práce se zabývá interpretací podmínek ve smlouvách, přičemž tato kapitola neposkytuje ucelenou úpravu podmínek připojených ke smlouvám, nýbrž upravuje pouze odchylky od podmínek v závěti. Pozornost je okrajově věnována právnímu účinku podmínek, jádrem této části je rozbor vybraných vedlejších ujednání u kupní smlouvy a jejich pojetí jako podmínek rozvazovacích či odkládacích v průběhu vývoje. Velkou pomocí při zpracování této úpravy mi byla publikace „The Law of Obligations“ od prof. R. Zimmermanna.

Poslední kapitola bude pojednávat o úpravě podmínek v jednotlivých občanských zákonících, počínaje ABGB až po současný občanský zákoník. Rozboru úpravy podmínek v moderním právu bude předcházet nastínění úpravy podmínek v Koldínově zákoníku. Jde-li o moderní pojetí podmínek, nejpodrobněji budou rozpracovány v ABGB, kde se římskoprávní tradice projevuje nejsilněji. Jednotlivé občanské zákoníky budou na závěr stručně srovnány s římským právem.

Pro srozumitelnost práce byly užity jednotné pojmy pro určité právní instituty, ačkoli se v průběhu vývoje jejich názvy měnily. Některé právní úpravy používají pro podmínku (*condicio*) pojem „výminka“. Ačkoli, jak uvádí významný český romanista M. Bartošek „*tento dříve výlučně užívaný ryze právnícký termín pro condicio považují za správnější než nově zaváděný mnohoznačný termín podmínky*“, v práci se objevuje termín podmínka. Neboť za poslední desítky let se tento pojem v českém právu zažil a dokonce Nový občanský zákoník z roku 2012 (dále „NOZ“), jež se jinak vrací k tradičním pojmům, ho užívá. Pro celkovou jednotnost práce je namísto dosud užívaného termínu „právní úkon“ užíván pojem právní jednání, k němuž se navrácí i nejnovější právní úprava občanského práva. Ani pojem určení času (*dies*)

nebyl v průběhu vývoje konstantní, setkáváme se i s pojmy: doba, lhůta, doložení času, uložení času, práce bude užívat pojmu určení času.

2 Podmínka jako vedlejší ustanovení právního jednání, druhy podmínek a jejich teoretické dělení

Základní konstrukce podmínek byly položeny římskou právní vědou ve 2. století n.l. a problémy, se kterými se potýkali římscí právníci klasického období můžeme sledovat v kompilaci *Corpus iuris civilis* císaře Justiniana z 6. století n.l.

Podmínky vnášejí do právních jednání velkou míru flexibility a zároveň neohrožují právní jistotu, neboť tím, že se stanou nedílnou součástí právního jednání, mohou strany v souladu s tím přizpůsobit svá očekávání. Připojení podmínek bylo užíváno zejména právem římským. Římscí právníci věnovali velkou pozornost problémům vyplývajícím z podmíněných právních jednání, tuto propracovanou úpravu nepřekonal moderní právní systém ani vědeckým zdokonalováním.

Jak již bylo naznačeno v úvodu, následující kapitola poskytuje obecný výklad institutu podmínky s uvedením konkrétních příkladů, jež byly řešeny římskou právní vědou. Pro tehdejší význam podmínky připojené k závěti byly vybrány zejména fragmenty obsahující tuto problematiku.

Pro objasnění významu, který měla podmínka jako vedlejší ujednání právního jednání, zejména závěti, v právu římském, považuji za vhodné pojednat o tehdejší pojetí právního jednání. Římské právo neznalo obecný termín „právní jednání“ (právní úkony), který by se vztahoval na všechny případy, upravovalo každý právní institut zvlášť. Obecný pojem platný pro veškerá právní jednání byl pravděpodobně vytvořen až v 19. století vědou pandektního práva.¹

Pro římskou jurisprudenci je typický individualismus, který se projevuje v celém právním řádu, poskytuje osobám možnost upravit si své soukromé poměry dle vlastní vůle. Římské právo staví do popředí zájmy jednotlivce. Toto individuální pojetí právních jednání se nejsilněji projevuje v právu dědickém a rodinném.² Zde můžeme nalézt odpověď na otázku, proč je v právu římském podmínka jako vedlejší ujednání nejvíce rozpracována v právu dědickém, konkrétně v závěti, až podpůrně je problematika podmínek upravena u jednotlivých druhů smluv.

¹ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. A II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s.,

² viz tamtéž

2.1 Zařazení podmínky

Podmínka (*condicio*) je řazena k vedlejším ustanovením obsahu právních jednání. „*Obsahem právních jednání je určení práv a povinností, které budou obsahem právního vztahu právním jednáním založeného či změněného.*“³ Obsah právního jednání může být velmi rozmanitý, je tvořen složkami, které určují právní následky, které z něho mají vzniknout, tzn. určení vzniku, změny, zániku právního vztahu, příp. práv a povinností. Některé ze složek musí být obsaženy vždy, jiné pouze v určitých případech a některé zcela volně, podle vůle jednajících. „*Obsahové složky právního jednání se třídí podle jejich frekvence a tím také právní relevance na složky podstatné, pravidelné a nahodilé.*“⁴ Podle této konstrukce rozlišovali složky právního jednání již římscí právníci, dodnes se běžně užívá jimi zavedená latinská terminologie.

1. Podstatné složky (*essentialia negotii*) – jejich přítomnost se bezpodmínečně vyžaduje pro platnost právního jednání. Bez těchto prvků by nemohlo právní jednání vzniknout. Mohou mít jednak objektivní charakter – stanovené právními předpisy, či subjektivní charakter, jež jsou sjednány samotnými účastníky.
2. Pravidelné složky (*naturalia negotii*) – jedná se o složky, které se v právních jednání pravidelně vyskytují, nicméně pro jejich platnost ani vznik nejsou nezbytné. Jejich výskyt je ponechán na dohodě stran, dají se tedy smluvně vyloučit či změnit.
3. Nahodilé složky (*accidentalia negotii*) – v právních jednání se vyskytují nahodile, případ od případu, v závislosti na konkrétních okolnostech. Předpokládají výslovný projev vůle jednajících. Jedná se o vedlejší ustanovení, která modifikují účinky právního jednání. Mezi nahodilé složky právních jednání řadíme zejména podmínky, určení času a příkaz⁵

Toto pojetí podmínky jako nahodilé složky právních jednání zůstalo v průběhu vývoje zcela nedotčeno.

³ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné*. 5. jubilejní a aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. s. 137

⁴ FIALA, J. et al. *Občanské právo*. Praha: Aspí, a.s., 2006. s. 53

⁵ FIALA, J.; KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 120

2.2 Vymezení pojmu podmínky

„Podmínka (*condicio*) je vedlejší ustanovení právního jednání, kterým se účinnost, resp. právní následky právního jednání, činí závislou na nejisté skutečnosti.“⁶ Podmínkou může být jak skutečnost objektivní (povětrnostní situace, smrt nějaké osoby), tak subjektivní (uzavření smlouvy, splacení půjčky).⁷

Vycházíme-li z koncepce, že podmínka je, coby vedlejší ujednání, součástí právního jednání pouze z vůle jednajících, můžeme podmínku vymezit negativně, a sice, že podmínkou není ustanovení, které je předpokládáno jako nutná součást právního jednání již objektivním právem. „*Taková podmínka se nazývá condicio legalis a za pravou podmínku se nepovažuje, protože podmínka je tady přímo typovou náležitostí, tedy essentielle negotii.*“⁸ Za podmínku pravou nelze také považovat ustanovení, které postrádá okamžik nejistoty, taková podmínka dle přirozených zákonů musí nastat, je nevyhnutelná (*condicio necessaria*).⁹

Jde-li o samotné pojetí pojmu podmínky, v průběhu dějin se setkáváme s určitými odlišnostmi. V právu římském je pro podmínku nutná vázanost právních následků právního jednání na budoucí nejistou skutečnost. Za podmínku v pravém slova smyslu tedy nebude považováno vedlejší ustanovení, které se vztahuje k přítomnosti či minulosti (*condicio in praesens vel praeteritum collata*). „*Podmínka je objektivně rozhodnuta, třebas rozhodnutí není stranám známo.*“¹⁰ Tyto podmínky postrádají okamžik nejistoty, neboť vyžadovaná nejistota musí být objektivního charakteru, nikoli pouze subjektivního. Úpravu tohoto pojetí podmínky obsahují např. Justiniánské instituce ve III. knize (titul patnáctý, „O verbálních závazcích“).

⁶ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné*. 5. jubilejní a aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. s. 138

⁷ FIALA, J.; KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 121

⁸ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 135

⁹ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Díl I. 7. vyd. Bratislava: PF Univerzity Komenského v Bratislavě, 1929. s. 100

¹⁰ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. A II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. s. 64

Inst. 3.15.4. *Sub condicione stipulatio fit, cum in aliquem casum differtur obligatio, ut, si aliquid factum fuerit aut non fuerit, stipulatio committatur, veluti „si Titius consul factus fuerit, quinque aureos dare spondes?“ si quis ita stipuletur „si in Capitolium non ascendero, dare spondes?“ perinde erit, ac si stipulatus esset cum morietur dari sibi. ex condicionali stipulatione tantum spes est debitum iri, eamque ipsam spem transmittimus, si, priusquam condicio existat, mors nobis contigerit.*

Stipulace bude uzavřena s podmínkou tehdy, když je plnění závazku odloženo a závisí na splnění nějaké nejisté události tak, že stipulace bude účinná teprve poté, až se něco stane nebo nestane, například: „Slibuješ mi dát deset aureů, když se Titus stane konsulem?“ Pokud si dá někdo slíbit takovýmto způsobem: „Slibuješ mi dát, pokud nevystoupím na Kapitol?“, tak je to stejné, jako kdyby si dal slíbit, až zemře. Ze stipulace uzavřené s podmínkou se rodí pouze naděje převodu, jestliže nás dostihne smrt dříve, než bude podmínka splněna.¹¹

Inst. 3.15.6. *Condiciones, quae ad praeteritum vel ad praesens tempus referuntur, aut statim infirmant obligationem aut omnino non differunt: veluti „si Titius consul fuit“ vel „si Maeivius vivit, dare spondes?“ nam si ea ita non sunt, nihil valet stipulatio: sin autem ita se habent, statim valet. quae enim per rerum naturam certa sunt, non morantur obligationem, licet apud nos incerta sint.*

Podmínky, které se týkají minulosti nebo současnosti, například: „Slibuješ mi dát, jestliže byl Titus konsulem?“ nebo „Jestliže Maeivius žije“, činí buď závazek neplatným, nebo ho v žádném případě neodkládají. Jestliže se tak totiž nestalo, je stipulace neplatná, pokud se tak stalo, je platnou hned. To, co je jisté, totiž závazek neodkládá, i když pro nás to nejistým je.¹²

Římstí právníci vylučují právní následky podmínek vázaných na událost přítomnou či minulou, třebaže jsou jednajícím neznámé. Takové podmínky nebyly považovány za podmínky pravé, neboť bylo ihned objektivně jisté, zda se podmínka splnila či zmařila.

¹¹ BLAHO, P. *Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. s. 252 – 5

¹² BLAHO, P. *Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. s. 254 – 5

Pandektní právo, jenž tvoří můstek mezi právem římským a moderními úpravami, sdílí pojetí podmínky, jež činí právní jednání závislým na splnění budoucí nejisté skutečnosti, s římským právem. Je to dáno zejména tím, že římské právo tvoří jeho základní pramen, vedle práva kanonického a práva „domácího“ (německého). *„Právní jednání jen tenkrát jest v pravém smyslu podmíněné, jestliže chtění bylo učiněno závislým na nejisté skutečnosti budoucí, tak že, čehož by jinak nebylo, nyní ještě nejisté budoucí utváření se okolností má rozhodnouti o účinku prohlášení vůle.“*¹³

Pozdější právní úpravy, konkrétně SOZ a OZ, vymezují podmínky jako vedlejší ustanovení, jejichž realizace záleží na skutečnosti jednajícím neznámé. Nerozlišují tedy podmínky na pravé a nepravé. *„Obsahem podmínky může tedy být nejen budoucí, nýbrž i přítomná nebo minulá skutečnost, pokud je účastníkům neznámá.“*¹⁴ Na rozdíl od práva římského postačí nejistota charakteru subjektivního. Dle tohoto pojetí podmínky může být nejistou skutečností:

- budoucí skutečnost, o níž v době, kdy bylo právní jednání učiněno, nebylo subjektům známo, zda nastane (zda se někomu narodí dítě),
- skutečnost, která již v minulosti nastala, ale subjekty v době, kdy bylo právní jednání učiněno, nevědí, že nastala (zda určitá osoba dosáhla určitého věku).¹⁵

NOZ se znovu vrací k tradičnímu pojetí podmínek, s nímž se setkáváme již v právu římském, o podmínku se nejedná, schází-li charakteristická vazba na skutečnosti budoucí, i když je stranám neznámá. *„Podmínka předpokládající závislost právních následků na budoucí nejisté skutečnosti musí přitom z obsahu právního jednání jasně vyplývat.“*¹⁶

Hlavním smyslem podmínek je poskytnutí možnosti uskutečnit právní jednání v době, kdy jsou nejisté (ať objektivně či subjektivně) skutkové předpoklady, za kterých se právní jednání uplatní.

¹³ ARNDST, C. L. *Učební kniha Pandekt*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. s. 85

¹⁴ ANDRES, B.; KNAPP, V. et al. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek 1. Obecná část – Práva věcná. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Orbis, 1955. s. 229

¹⁵ ŠVESTKA, J.; DVORÁK J. et al. *Občanské právo hmotné*. 5. jubilejní a aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. s. 138

¹⁶ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. et al. *Občanský zákoník*. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2014. s. 1326

2.3 Druhy a jejich teoretické dělení

Rozeznáváme několik druhů podmínek, dle toho jak a na jakých skutečnostech se činí účinnost právního jednání závislou. Primárně se podmínky člení na odkládací a rozvazovací, dále se rozlišují na kladné a záporné a na potestativní, kazuální nebo smíšené. Může docházet ke kombinacím jednotlivých druhů, tak např. může se jednat o podmínku potestativní kladnou, jejíž právní následky jsou odloženy do doby jejího splnění: „až dokončíš studia“. Toto dělení podmínek v průběhu vývoje zůstává konstantní, beze změn.

2.3.1 Podmínky odkládací a rozvazovací

Rozlišení, zda se jedná o podmínku odkládací (suspenzivní) nebo rozvazovací (rezolutivní), záleží na tom, zda na nejisté skutečnosti závisí vznik či zánik právních následků. Toto dělení je jak v římském, tak v moderním právu nejdůležitějším.

Odkládací podmínkou rozumíme podmínku, s jejímž splněním nabývá právní jednání právních následků, resp. účinnosti. Do té doby je právní jednání platné, existuje, ale nezpůsobuje zamýšlené účinky. Nabytí práva je tedy odsunuto do budoucna. „*Např. je-li slíbena někomu renta pro případ, že se stane doktorem, je mu slíbena pod podmínkou odkládací.*“¹⁷

Naproti tomu se splněním rozvazovací podmínky je spojen zánik právních následků právního jednání. Právní jednání bylo do doby splnění rozvazovací podmínky účinné a po jejím uplatnění této účinnosti pozbývá.

V římském právu bylo nepřipustné vázat rozvazovací podmínkou nabytí dědictví, neboť se zde uplatňovala zásada „jednou dědic, navždy dědic“ – „*semel heres, semper heres*“.¹⁸ Rezolutivní podmínka v závěti neměla tedy žádný význam. Římská jurisprudence neužívala rezolutivních podmínek hojně ani v jiných právních jednáních. Římané navíc neznali rozvazovací podmínku v současném pojetí, bylo pro ně nemyslitelné, aby v jeden okamžik osoba totéž právní jednání zrušila a nové zřídila. Vytvořili tak konstrukci, kdy k nepodmíněnému právnímu jednání připojili druhé, jehož obsahem byl zánik účinků právního jednání, s podmínkou odkládací.

¹⁷ TILSCH, E. *Občanské právo Rakouské*. Část všeobecná. 2. doplněné vyd. Praha: Unie, 1913. s. 156

¹⁸ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 137

Praktickým příkladem užití této konstrukce může být výhrada lepšího kupce připojená ke kupní (trhové) smlouvě, jež v případě výhodnější nabídky v určité době umožňuje stranám odstoupit od smlouvy.¹⁹

Jde-li o vzájemný poměr podmínky odkládací a rozvazovací, platí, že nevyplývá-li z právního jednání nebo jeho povahy něco jiného, má se za to, že se jedná o podmínku odkládací. Projevuje se zde zásada „*vše ve prospěch existence a platnosti právního jednání*“, i pokud jde o podmínky, v pochybnostech se spíš předpokládá odložení právních následků než jejich zánik: *podmínka je proto spíš odkládací než rozvazovací*.²⁰

2.3.2 Podmínky potestativní, náhodné, smíšené

Podmíněná skutečnost může záviset, a to zcela nebo zčásti, na vůli podmíněně oprávněného. Dle tohoto kritéria se podmínky člení na splnitelné člověkem (potestativní), náhodné (kazuální) a smíšené.

Obsahem potestativních podmínek (*condiciones potestativae*) je skutečnost, která závisí na vůli osoby, o jejíž práva jde. Její splnění či nesplnění záleží na činnosti nebo nečinnosti určité osoby. Např. ustanovení „ožení-li se“, „dáš-li někomu 100“, „přijedeš vlakem do určitého místa“ aj.

Kazuální podmínky (*condiciones casuales*) závisí na skutečnosti nezávislé na lidské vůli, člověkem neovladatelné. Příkladem může být ustanovení, že se podmínka splní, bude-li pěkné počasí, nebo až dorazí loď z Asie aj.

U smíšených podmínek (*condiciones mixtae*) jde o kombinaci obou předchozích druhů, vztahují se ke skutečnostem, jejichž splnění je částečně v moci určité osoby, částečně závisí na náhodě. „*Například podmínka, že se někdo podrobí zkoušce, je potestativní, že ji s prospěchem složí, smíšená.*“²¹

¹⁹ BARTOŠEK, M. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. Praha: Academia, 1995. s. 110

²⁰ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. et al. *Občanské právo hmotné*. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013. s. 183

²¹ TILSCH, E. *Občanské právo Rakouské*. Část všeobecná. 2. doplněné vyd. Praha: Unie, 1913. s. 156

2.3.3 Podmínky kladné a záporné

Kritériem pro dělení podmínek na kladné (affirmativní) a záporné (negativní) je vázanost podmínky na nejistou skutečnost, která nastane či nenastane.

Kladná podmínka váže právní následky právního jednání na to, že se určitá skutečnost stane, neboli na změnu nynějšího stavu. „*Např. že bude při sklizni dosaženo určitého výnosu.*“²²

U záporné podmínky jsou právní následky právního jednání vázány na to, že skutečnost nenastane. Jako příklad negativní potestativní podmínky můžeme uvést ustanovení: „neprovdá-li se“, „nevystěhuje-li se z vlasti“.

V souvislosti se zápornou potestativní podmínkou si můžeme klást otázku, kdy nastane jistota, že je podmínka splněna. Dle římského práva k definitivnímu rozhodnutí podmínky, tedy absolutní jistotě, že se podmínka splní, dochází až smrtí osoby, římští právníci pro to však našli důmyslné řešení. „*Dědic nebo odkazovník takto podmíněně ustanovený nabýval určeného prospěchu ihned, ale musel poskytnout záruku (caucio Muciana), že vydá, čeho nabyl, zmaří-li se podmínka.*“²³

V pozdějších úpravách, ABGB počínaje, je problematika definitivního rozhodnutí záporné potestativní podmínky vyřešena upravením vzájemného vztahu mezi podmínkami pozitivními a negativními, a to ve prospěch podmínky pozitivní. Negativní odkládací podmínka má být v pochybnosti vyložena jako podmínka kladná rozvazovací (podmínka „budeš dědicem, nevystěhuješ-li se ze země“ se vyloží jako „ztratíš dědictví, vystěhuješ-li se ze země“, stejně tak podmínka negativní rozvazovací platí v pochybnostech za kladnou odkládací. Pro výklad, o kterou podmínku jde, bude rozhodné, které účinky budou přiměřenější smyslu právního jednání. „*Bylo-li ihned plněno, sluší se spíše myslet na podmínku rezolutivní, bylo-li plnění zadrženo, na podmínku suspenzivní.*“²⁴

²² ANDRES, B.; KNAPP, V. et al. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek 1. Obecná část – Práva věcná. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Orbis, 1955. s. 230

²³ BARTOŠEK, M. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. Praha: Academia, 1995. s. 110

²⁴ TILSCH, E. *Občanské právo Rakouské*. Část všeobecná. 2. doplněné vyd. Praha: Unie, 1913. s. 157

2.4 Právní účinky podmínek

V souvislosti s podmínkami rozlišujeme určitý stav nejistoty (*condicione pendente*), který nastává od vzniku právního jednání do splnění podmínky.

U podmínky odkládací je tato nejistota spatřována v tom, zda právní jednání, které je již platné nabude účinnosti či nikoli. Přestože právní jednání vázané podmínkou odkládací není účinné, působí určité změny. Subjekty, podmíněně zavázaný a podmíněně oprávněný, jsou však svým jednáním vázány, i když není účinné. Musí vzít v úvahu možnost splnění podmínky a právní následky s tím spojené. Pro zavázaného to znamená povinnost počínat si tak, aby právo zřízené pod podmínkou nebylo žádným způsobem ohroženo či oslabeno a dále povinnost k náhradě škody, kterou způsobil na věci jejím užíváním. Oprávněný má naději, že splněním podmínky mu vznikne právo. „Podle římského práva je tato naděje majetkové povahy, tvoří součást majetku podmíněně oprávněného a oprávněný jí může disponovat, může ji zcizovat, naděje přechází na dědice spolu s ostatními nepodmíněnými právy.“²⁵ Výjimkou ze zásady přechodu tohoto podmíněného práva na dědice jsou některá práva vyplývající z poslední vůle zůstavitele. K nabytí dědictví vázaného odkládací podmínkou bylo třeba splnění dvou předpokladů, a to aby obdařená osoba splnění podmínky přežila a současně byla při jejím uskutečnění způsobilá dědit.²⁶ Tato problematika je dále rozvedena v Digestech 28.5.50.6.

Dig. 28.5.60.6. *Si ita scriptum fuerit: „titius ex parte tertia, maevius ex parte tertia heredes sunt: titius, si intra tertias kalendas navis ex asia venerit, ex reliqua parte herese esto“: videamus, ne titius statim ex semisse heres sit: nam duo heredes instituti sunt, sed titius aut ex semisse aut ex besse: ita sextans utique erit in pendenti et, si condicio exstiterit, ex besse herese erit, si non exstiterit, ille sextans maevio ad crescet. sed si decesserit titius, antequam condicio existat, deinde condicio exstiterit, tamen ille sextans non titii heredi, sed maevio ad crescet: nam cum adhuc dubium esset, titio an maevio is sextans datus esset, titius decessit nec potest intellegi datus ei qui tempore dandi in rerum natura non fuit.*

²⁵ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 137

²⁶ TILSCH, E. *Občanské právo Rakouské*. Část všeobecná. 2. doplněné vyd. Praha: Unie, 1913. s. 158

Jestliže tak bylo napsáno: „Titius buď dědicem z jedné třetiny, Maevius buď dědicem z jedné třetiny. Titius, jestliže do třetích kalend přijede loď z Asie, budiž dědicem ke zbývající části.“ Ptáme se, zda bude Titius hned dědicem z jedné poloviny, neboť byli ustanoveni dva dědicové, ale Titius buď z jedné poloviny nebo ze dvou třetin. A tak jako by byla jedna šestina v nejistotě, jestliže se splní podmínka, bude dědicem ze dvou třetin, jestliže nebude, ona šestina přiroste k Maeviovu podílu. Jestliže Titius zemře dříve, než se splní ona podmínka a pak se ona podmínka splní, přece ona šestina nepřiroste Titiovu dědici, ale Maeviovi. Neboť když bylo až do té doby o tom pochybováno, zda připadne Titiovi nebo Maeviovi, Titius zemřel, má se za to, že nemůže být dáno tomu, kdo v čase, kdy bylo dáváno nebyl součástí tohoto světa.²⁷

Naproti tomu u rozvazovací podmínky není jisté, zda právní jednání, které je již platné i účinné, tuto účinnost nepozbyde. Jde-li o postavení podmíněně zavázaného a podmíněně oprávněného, jejich práva a povinnosti jsou obdobná jako u podmínky odkládací.²⁸

Stav nejistoty končí rozhodnutím podmínky. „*Podmínka jest rozhodnuta, kdy buď událost nejistá nastala aneb když jest (objektivně) jisto, že již nenastane.*“²⁹ V prvním případě platí, že je podmínka splněna (*condicio existit*), zatímco u druhé situace jde o zmaření podmínky (*condicio deficit*). Při posouzení, zda nastala skutečnost, kterou je podmínka splněna nebo je jisté, že splněna nebude, je nejprve potřeba zjistit pravý smysl podmínky s důrazem na zůstavitelovu vůli, jež má přednost před slovní formulací.

Pokud přetrvávaly pochybnosti i po výkladu skutečného smyslu podmínky, bylo, dle názoru římské jurisprudence, obecně přístupováno k zápornému řešení, tedy ke zmaření podmínky.

Dig. 34.5.10. „*Si fuerit legatum relictum „es cognatis meis qui primus Capitolium ascenderit“ , si simul duo venisse dicantur nec apparet, quis prior venerit,*

²⁷ DOSTALÍK, P. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 127

²⁸ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 138

²⁹ TILSCH, E. *Občanské právo Rakouské*. Část všeobecná. 2. doplněné vyd. Praha: Unie, 1913. s. 159

an impediatur legatum? vel ... et verius est in his omnibus etiam legata et libertates impedi...“

Je-li zanechán odkaz tomu „kdo první z mých příbuzných vystoupí na Kapitol“, (když) vystoupili dva najednou a nedalo se zjistit, kdo přišel první; zda je odkaz zmařen? nebo ... ve všech případech tohoto druhu je správnější, aby odkazy a svobody odpadly...³⁰

Římští právníci však z tohoto pravidla znali výjimky, tvoří je zejména případy, kdy jde o svobodu člověka (*favor libertatis*), kterou římské právo obecně podporovalo. Dále také zvláštní význam měly případy, kdy se jednalo o vrácení věna, zájmy kupce či žalobce, v těchto případech bylo, dle římské právní vědy, odchýlení se od obecné zásady na místě. V pochybnostech se uplatní domněnka, že nastala skutečnost, kterou je podmínka splněna. Dále bylo-li nejisté, zda se podmínka splnila či nikoli, má se prosadit řešení mírnější, pravděpodobnější a příhodnější.³¹

Zásada mírnějšího řešení s důrazem na svobodu člověka je demonstrována např. v Digestech 34.5.10.1. V pochybnostech by tedy platilo, že otrokyně napřed porodila chlapce, tím získala svobodu a následně (již ze svobodné matky) porodila svobodnou dceru.

Dig 34.5.10.1. *Plane si ita libertatem acceperit ancilla: „si primum marem pepererit, libera esto“ et haec uno utero marem et feminam peperisset: si quidem certum est, quid prius edidisset, non debet decet de ipsius statu ambigi, utrum libera esset nec ne, sed nec filiae: nam si pestea edita est, erit ingenua. sin autem hoc incertum est nec potest nec per suptilitatem iudiciale manifestari, in ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet, ut tam ipsa libertatem consequatur quam filia eius ingenuitatem, quasi per praesumptionem priore masculo edito.*

Právě tak, pokud obdrží otrokyně (v závěti) svobodu, jestliže jako první porodí chlapce, a zde z jedné dělohy porodí chlapce i děvče; jestliže je věru jisté koho porodila jako prvního, nemá se (nesluší se) vést spor o samotném jejím postavení zda svobodná ona či její dcera. Neboť jestliže se narodila později, bude od narození svobodnou, ale jestliže je toto nejisté nebo to není možno prokázat v průběhu soudu, je třeba v nejasných věcech následovat lidštějšího rozsudku. Tak aby se ona stala

³⁰ BARTOŠEK, M. *Škola právníckého myšlení*. Praha: Karolinum, 1991. s. 43

³¹ BARTOŠEK, M. *Škola právníckého myšlení*. Praha: Karolinum, 1991. s. 44

svobodnou a její dcera svobodnou od narození, jakoby skrze domněnku, že jako první porodila chlapce.³²

Pokud nedošlo k aplikaci moderačních zásad, zbývalo ještě uplatnění domněnek (*praesumptio*) toho, co si zůstavitel přál. K naplnění skutečnosti rozhodné pro splnění podmínky postačoval i sebemenší náznak zůstavitelova přání. Než došlo k definitivnímu rozhodnutí, že je podmínka zmařena, bylo nutné vyčerpat všechny možnosti k objasnění zůstavitelovy vůle.

Dig. 28.7.2.pr. *Si testamento comprehensum sit: „ille servus, si meus erit“ (aut „qui meus erit“) „cum moriar, herese esto“, quatenus accipiatur „meus“, quaeritur. et si quidem alienavit in eo usum fructum, nihilo minus ipsius est: si vero partem in eo alienavit, an deficiat condicio institutionis, quaeritur. et verius est non defecisse condicionem, nisi evidentissimis probationibus testatorem voluisse apparuerit pro hae condicione haec verba inseruisse „si totus servus in dominio eius remanserit“: tunc enim parte alienata condicio deficit.*

Jestliže bylo v testamentu obsaženo toto: „onen otrok, jestliže bude můj (který bude můj), když budu umírat, budiž dědicem. Jak daleko (až kam) je třeba vykládat termín „meus“ můj je otázka. A jestliže zcizil (zůstavitel za svého života) požívání (*ususfructus*), otrok nicméně zůstává jeho. Jestliže zcizil jeho část (podíl), je otázka zda nedošlo ke zmaření podmínky dědické instituce. A pravdivější je, že podmínka nebyla zmařena, jestliže není nanejvýš jasně prokázán úmysl zůstavitele, což by pro tuto podmínku znamenalo vložení slov „jestliže celý otrok zůstane v mém vlastnictví“: V takovém případě zcizení části otroka způsobí zmaření celé podmínky.³³

Římská jurisprudence také upravuje situace, kdy se podmínka nezmaří, ačkoli není splněna. Má se totiž za to, že podmínku nemůže zmařit ten, kdo ji nemůže splnit.

Dig. 28.7.8.7. *Mortuo autem vel manumisso Stichus vivo testatore qui ita heres institutus est, si iurasset se Stichum manumissurum, non videbitur defectus condicione heres, quamvis verum sit compellendum eum manumittere, si viveret. Idem est et si ita heres institutus esset quis: "Titius heres esto ita, ut Stichum*

³² DOSTALÍK, P. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 11

³³ DOSTALÍK, P. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 130

manumittat" aut "Titio centum ita lego, ut Stichum manumittat". Nam mortuo Sticho nemo dicet summovendum eum: non videtur enim defectus condicione, si parere condicioni non possit: implenda est enim voluntas, si potest.

Nemá se za to, že nesplnil podmínku dědic, který přísahal, že propustí na svobodu otroka Sticha, jestliže Stichus zemřel nebo byl propuštěn za života zůstavitele.

V praxi může také dojít k situaci, kdy je dědic ustanoven pod několika podmínkami. Římská právní věda nám poskytuje pro tuto situaci řešení, jak vyplývá z Justiniánských institucí 2.14.11., záleží na tom, zda se pro účinnost závěti vyžaduje splnění všech připojených podmínek, či zda postačuje splnění jen jedné z nich.

Inst. 2.14.11. *Si plures condiciones institutioni adscriptae sunt, si quidem coniunctim, ut puta „si illud et illud factum erit“, omnibus parendum est: si separatim, veluti „si illud aut ullud factum erit“, cuilibet obtemperare satis est.*

Jestliže bylo k ustanovení dědicem připojeno více podmínek a jestliže vzájemně souvisí, například: „Pokud se stane to a to“, musí být všechny vzájemně porovnány. Pokud spolu nesouvisí, například: „Pokud se stane to nebo to“, stačí, aby se naplnila jedna z nich.³⁴

Splněním odkládací podmínky nabývá právní jednání účinnosti, není-li stanoveno jinak, ex nunc, neboli s účinky od doby splnění podmínky. Jak uvádí autoři knihy Římské právo, J. Kincl, V. Urfus a M. Skřejpek, dle římského práva ex nunc nabývají účinnosti zejména hospodářský efekt jednání, podmíněně oprávněný má nárok na výtěžky věci až od momentu splnění podmínky. V některých případech může právní jednání také nabýt účinnosti ex tunc, tedy od okamžiku podstoupení jednání. Ex tunc se posuzuje např. svéprávnost či dispozice, které podstoupil zavázaný do doby splnění podmínky. Moderní právo, počínaje od ABGB, se přiklání ke koncepci, že spolu s účinností nastávají právní následky od okamžiku uskutečnění podmínky, ex nunc.

Následkem nesplnění podmínky je konečné rozhodnutí, že právní jednání, které dosud účinné nebylo, nenabude účinnosti ani v budoucnu.

³⁴ BLAHO, P. *Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. s. 154 – 5

Jde-li o právní následky rozvazovací podmínky, dle římského práva má splnění rozvazovací podmínky retroaktivní účinky, tedy ex tunc, veškeré dispozice s právem učiněné v době nerozhodnosti pozbývají bez dalšího platnosti. Zavázanému vzniká tedy povinnost vydat výtěžky.³⁵ U podmínky rozvazovací se opět setkáváme v průběhu vývoje s odlišným pojetím. Dle úpravy obsažené v ABGB, stejně jako v SOZ a OZ, se v pochybnostech má za to, že účinky rozvazovací podmínky působí až od okamžiku splnění. NOZ se vrací k tradičnímu, římskému pojetí, kdy právní jednání ztrácí své právní následky ex tunc.

Rozhodnutí, že je rozvazovací podmínka nesplněna, má za následek, že účinnost právního jednání trvá nadále a právní jednání se stává již nepodmíněným.

2.5 Záměrné splnění či zmaření podmínky

*„Závisí-li na lidské vůli splnění či nesplnění podmínky, může být volním lidským chováním její splnění neoprávněně zmařeno, anebo naopak neoprávněně způsobeno.“*³⁶ Jde-li o záměrné splnění podmínky odkládací, podmínka se považuje za nesplněnou v případě, že splnění podmínky způsobí záměrně osoba, jíž je její splnění ku prospěchu, přestože na její splnění působit neměla. Nastane-li tato situace, ke splnění podmínky se nepřihlíží. *„To znamená, že právní účinky právního jednání nenastanou, neboť podmínka platí za nesplněnou.“*³⁷ Např. pokud je někomu prodána nemovitost za nízkou cenu pod podmínkou, že se ji do určité doby nepodaří prodat za vyšší cenu, k záměrnému splnění by došlo v případě, že kupující záměrně odradí další potenciální zájemce.³⁸ U rozvazovací podmínky platí, že pokud její splnění záměrně způsobí osoba, které je její splnění na prospěch, ačkoli k jejímu splnění neměla přispět, podmínka je nesplněna a právní jednání neztrácí účinnost.

Pokud dojde ke zmaření podmínky, tedy způsobení nemožnosti jejího splnění, zásahem na lidské vůli nezávislým, nastávají stejné následky jako při nesplnění

³⁵ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 137

³⁶ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné*. 5. jubilejní a aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. s. 139

³⁷ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M. et al. *Občanský zákoník*. I díl. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 304

³⁸ ANDRES, B.; KNAPP, V. et al. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek 1. Obecná část – Práva věcná. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Orbis, 1955. s. 230

podmínky. To neplatí však v případě, kdy splnění podmínky záměrně zmaří osoba, již je její nesplnění na prospěch, podmínka pak platí za splněnou.

Dig. 40.7.3.16. *„Item Iulianus libro sexto decimo digestorum scripsit, si Arethusae libertas ita sit data, si tres servos pepererit, et per heredem steterit, quo minus pepererit (puta quo dei medikamentum dedisset, ne conciperet), statim liberam futuram esse: qui enim expectamus? idemque et si egisset heres, ut abortum faceret, quia et uno utero potuit tres edere.“*

Rovněž Julián napsal v šestnácté knize Digest, že byla-li Arethuse odkázána svoboda, porodí-li tři otroky a stalo-li se vinou dědice, že neporodila (např. protože jí dal lék, aby nepočala), bude ihned svobodná: opravdu, nač máme ještě čekat? Stejně je tomu tak, způsobil-li dědic, že potratila, protože i při jednom rození mohla porodit tři.³⁹

V tomto případě měl dědic pouze negativní povinnost, a to zdržet se čehokoli, co by odporovalo zůstavitelovu přání, pokud však přispěl ke zmaření podmínky, platilo, že se podmínka splnila. Otrokyně se tedy stala svobodnou bez toho, že by musela danou podmínku splnit. V případě, že by došlo k soudnímu sporu, musela by čin dědice prokázat, v pochybnostech bylo postupováno ve prospěch otrokyně, s ohledem na výše uvedenou zásadu, mělo přednost řešení podporující svobodu.

2.6 Vady podmínek

Podmínky mohou obsahovat různé vady, podmínka může být nemožná, ať fyzicky či právně (nedovolená), výsměšná, nesrozumitelná či příčící se dobrým mravům. U všech případů vadných podmínek vzniká otázka, zda vada způsobuje neplatnost podmínky a ustanovení, které je podmíněno se stává nepodmíněným, nebo zda vada způsobuje neplatnost nejen podmínky, ale současně i neplatnost celého ustanovení.

³⁹ BARTOŠEK, M. *Škola právníckého myšlení*. Praha: Karolinum, 1991. s. 62 – 3

2.6.1 Nemožné

Podmínka je nemožná (*condicio impossibilis*), neexistuje-li možnost, že nastane skutečnost určená podmínkou, jde tedy o splnitelnost, uskutečnitelnost podmínky.

Římané rozeznávali odlišné právní následky, jednalo-li se o podmínku, jejímž obsahem byla událost, která nemůže nastat, a to učiněnou mezi živými (*inter vivos*) či mezi mrtvými (*mortis causa*). Nemožná podmínka učiněná mezi živými působí neplatnost celého právního jednání, zatímco nemožná podmínka při závěti se považuje za nedoloženou.⁴⁰

Inst. 2.14.10. *Impossibilis condicio in institutionibus et legatis nec non in fideicommissis et libertatibus pro non scripto habetur.*

Nemožná podmínka při ustanovení dědicem, u odkazů a fideikomisů, je považována za nenapsanou.⁴¹

Jde-li o právní následky nemožných podmínek v moderním právu, na rozdíl od práva římského se nerozlišuje, zda se jedná o nemožnou podmínku při právním jednání učiněném mezi živými či mezi mrtvými, naproti tomu je rozhodné, zda jde o podmínku odkládací či rozvazovací. Nemožnost odkládací podmínky činí právní jednání neplatným jako celek. „*Při nemožné odkládací nemůže vůbec nastat účinnost právního jednání.*“⁴² U rozvazovací podmínky právní jednání jako celek zůstává nedotčeno a k podmínce se nepřihlíží.

Dle římského práva se nemožné podmínky ještě rozlišovaly na nemožné fyzicky a právně. Právní následky nemožných podmínek, ať fyzicky či právně, se posuzovaly dle předchozího výkladu o podmínkách při právních jednáních učiněných *inter vivos* či *motis causa*. Z hlediska právních následků bylo tedy lhostejné, zda se jednalo o nemožnost fyzickou či právní.⁴³

⁴⁰ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 135 – 6

⁴¹ BLAHO, P. *Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. s. 154 – 5

⁴² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 5. jubilejní a aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer. 306 s. s. 138

⁴³ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 135

Fyzicky nemožná podmínka je objektivně nesplnitelná, odporuje fyzikálním zákonům. Příkladem fyzické nemožnosti může být např. koupě něčeho, co neexistuje – modré nebe, pták ohnivák aj.

Inst. 3.19.11. *Si impossibilis condicio obligationibus adiciatur, nihil valet stipulatio impossibilis autem condicio habetur, cui natura impedimento est, quo minus existat, veluti si quis ita dixerit: „si digito caelum attigero, dare spondes?“ at si ita stipuletur, „si digito caelum non attigero, dare spondes?“ pure facta obligatio intellegitur ideoque statum petere potest.*

Stipulace je neplatná, je-li k závazku připojena nemožná podmínka. Za nemožnou je považována ta podmínka, která je v rozporu s přírodou, například když někdo řekne: „Slibuješ dát, když se prstem dotknu nebe?“ Jestliže však řekne: „Slibuješ dát, když se prstem nebe nedotknu?“, je závazek považován za uzavřený bez podmínky, a je tedy možné žalovat ihned.⁴⁴

Za právně nemožné podmínky se považují takové podmínky, které nemohou být splněny, tím se odlišují od podmínek nedovolených. Např. prodej věci, která je vyloučena z právního obchodu (věc posvátná, svobodný člověk).⁴⁵

Obdobně jako podmínky nemožné posuzovali Římané podmínky nedovolené, nemravné, výsměšné, zmatené či nesrozumitelné.⁴⁶

2.6.2 Nedovolené

Dle římské jurisprudence se za nedovolené podmínky (*condicio illicitae*) považovaly podmínky, které se přičí platnému právu (*contra legem*) nebo se jimi má obejít zákonný zákaz (*in fraudem legis*).

Moderní právo, stanoví, že podmínka může odporovat právu různým způsobem, zejména se jedná o případ, kdy samo uskutečnění podmínky je v rozporu s právem (podmínka, jejímž splněním by došlo ke spáchání protiprávního jednání).

⁴⁴ BLAHO, P. *Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. s. 262 – 3

⁴⁵ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 134

⁴⁶ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 136

Dále se může právu přičít skutečnost, na kterou je vázána účinnost právního jednání. Poslední situací, kdy může být podmínka v rozporu s právem, je, přičít-li se právu podmíněnost právního jednání, zákon tedy nepřipouští možnost podmínit určité právní jednání.⁴⁷

Jde-li o rozlišování mezi právní nemožností a nedovoleností, právní následky se posuzují stejně, jedná se tedy spíše o formální odlišení. Vzhledem k tomu, že právně nemožné a nedovolené podmínky způsobují stejné právní následky, k jejich výslovnému odlišování v právu moderním již nedochází.

2.6.3 Výsměšné

Jde-li o podmínky výsměšné (*condicio derisoriae*), jejich splněním dochází k zostuzení či zesměšnění jednajícího.

2.6.4 Nesrozumitelné

Zmatená či nesrozumitelná podmínka (*condicio perplexae*) trpí vnitřním rozporem či je neúplná.

2.6.5 Proti dobrým mravům

Dobré mravy (*boni mores*) byly v právu římském důležitým hlediskem pro posouzení platnosti jak právního jednání, tak k němu připojených podmínek. „Dobré mravy se považují za souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných, avšak právně nezávazných příkazů v nejstarší římské společnosti.“⁴⁸

Za podmínky přičítící se dobrým mravům (*condiciones turpes*) byly považovány takové podmínky, které přikazovaly určité náboženské vyznání, určovaly, jak má člověk hlasovat v lidovém shromáždění, týkaly se rodiny či

⁴⁷ ANDRES, B.; KNAPP, V. et al. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek 1. Obecná část – Práva věcná. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Orbis, 1955. s. 229

⁴⁸ BARTOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. s. 229

manželství takovým způsobem, že byly vázány např. na skutečnost, že se podmíněně oprávněný rozvede se svou ženou, ožení se s určitou ženou aj.⁴⁹

Dig. 35.1.71.2. *Titio centum relicta sunt ita, ut a monumento meo non recedat vel uti in lila civitate domicilium habeat. potest dici non esse locum cautioni, per quam ius libertatis infringitur. sed in defuncti libertis alio iure utimur.*

Titovi je odkázáno sto pod podmínkou, že se nebude vzdalovat od mého pomníku nebo tak, aby měl domov v oné obci (kde jsem pohřben). Může se říct, že nemusí dávat kauci, skrze kterou by byly jeho základní svobody oslabeny. Ale v případě propuštění po zemřelém by to bylo něco jiného.⁵⁰

Taková podmínka byla římskou jurisdikcí považována za podmínku proti dobrým mravům, neboť omezovala svobodu jednotlivce. Jelikož jde o právní jednání mezi mrtvými, považuje se tato podmínka za nedoloženou. Římané však odlišovali případ, kdy by se jednalo o osobu nesvobodnou, v tomto případě se podmínka považuje za možnou a osobě nezbyvá než ji splnit. Protože se ale jedná o podmínku negativní a dle výše uvedeného výkladu by k definitivnímu rozhodnutí došlo až smrtí osoby, musí osoba poskytnout slib, že v případě zmaření podmínky vrátí vše, co obdržela.

Dig. 28.7.27. *„Quidam in suo testamento heredem scripsit sub tali condicione „si reliquias eius in mare abiciat“: quaerebatur, cum heres institutus condicioni non paruisset, an expellendus est ab hereditate. Modestinus respondit: laudandus est magis quam accusandus heres, qui reliquias testatoris non in mare secundum ipsius voluntatem abiecit, sed memoria humanae condicionis sepulturae tradidit. sed hoc prius inspiciendum est, ne homo, qui talem condicionem posuit, neque compos mentis esset. igitur si perspicuis rationibus haec suspicio amoveri potest, nullo modo legitimus heres de hereditate controversiam facit scripto heredi.“*

Kdosi ustanovil ve své závěti dědice pod takovou podmínkou „svrhne-li jeho ostatky do moře“: bylo otázkou, když ustanovený dědic podmínku nesplnil, zda má být vyloučen z pozůstalosti. Modestinus odpověděl: dědic, který nesvrhl zůstavitelovi ostatky do moře podle jeho přání, nýbrž dal ho pohřbít pamětliv jeho lidského stavu,

⁴⁹ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 139

⁵⁰ DOSTALÍK, P. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 24

zasluhuje spíše pochválení než výtku. Avšak nejdříve je třeba vyšetřit, zda člověk, který stanovil takovou podmínku, nebyl mocen své mysli. Proto může-li se jasnými důvody toto podezření vyloučit, zákonný dědic nesmí žádným způsobem vznést proti dědicovi ze závěti spor o pozůstalost.⁵¹

Je také třeba dodat, že náboženství, které mimo jiné vštěpovalo úctu k mrtvým, hrálo v životě Římanů důležitou roli. Takto uložená podmínka byla v ostrém rozporu s tehdejšími mravy, byla nedovolená, což v závěti způsobovalo, že se podmínka pokládala za nedoloženou. Toto pojetí však nebylo vždy zcela jasné, zprvu se za nedoložené podmínky pokládaly pouze ty, které byly nemožné či odporovaly právu, až v klasickém období se prosadila konstrukce, že i podmínky proti dobrým mravům se pokládají za nedoložené.

2.7 Podmínky týkající se manželství

Jde-li o podmínky týkající se manželství, v některých případech se připouštějí, v jiných jsou považovány za podmínky proti dobrým mravům. Pokud zůstavitel připojí k závěti podmínku, že osoba obdrží plnění, jestliže si nevezme určitou osobu, jedná se v tomto případě o podmínku proti dobrým mravům, neboť se jedná o omezení svobody manželství. Jiná situace nastane tehdy, je-li osobě ponecháno nějaké plnění za předpokladu, že si tato vezme určitou osobu. Tato podmínka může být platně uložena, neboť se jedná pouze o výzvu či pobídku k uzavření manželství, podmíněně obdařený se může svobodně rozhodnout, zda do manželství vstoupí či nikoli, bez jakékoli sankce.

Dig. 35.1.71.1. *Titio centum relicta sunt ita, ut meaviam uxorem quae vidua est ducat: condicio non remittetur et ideo nec cautio remitenda est. huic sententiae non refragatur, quod, si quis pecuniam promittat, si maeviam uxorem non ducat, praetor actionem denegat: aliud est enim eligendi matrimonii poenae metu libertatem auferri, aliud ad testamentum certa lege invitari.*

Titovi je zanecháno sto tak, aby si vzal za manželku Maevii, která je vdova. Podmínka není odpuštěna, stejně jako kauce. Názorům těmto nestaví se na odpor, jestliže kdo slibuje peníze, že si nevezme Maeviu za ženu, praetor žalobu odmítne.

⁵¹ BARTOŠEK, M. *Škola právníckého myšlení*. Praha: Karolinum, 1991. s. 153

Neboť něco jiného je odstraňovat svobodu manželství ze strachu nebo z trestu, něco jiného je být pozván k testamentu určitým pravidlem (lex – zde spíše ustanovení závěti).⁵²

2.8 Náhradnictví

V římském právu se v první řadě kladl důraz na zůstavitelovu vůli, proto bylo hojně užíváno dědění ze závěti. V souvislosti s tím se uplatňoval institut náhradnictví, který nastoupil v případě, že závětí povolaný dědic z nějakého důvodu dědictví nenabyl, na místo původně závětí povolaného dědice nastoupil dědic náhradní. Tak došlo k vyloučení zákonných dědiců a realizovala se vůle zůstavitele.

Dig. 28.2.28. *Filius a patre, cui in potestate est, sub condicione, quae non est in ipsius potestate, heres institutus et in defectum condicionis exheredatus decessit pendente etiam tunc condicione tam institutionis quam exheredationis, dixi heredem eum ab intestato mortuum esse, quia dum vivit, neque ex testamento heres neque exheredatus fuit ...*

Pod nahodilou podmínkou ustanovil otec ve své závěti svým dědicem syna, který podléhal jeho moci, a zároveň ho vydědil pro případ, že se podmínka zmaří; syn zemřel dříve než se rozhodla podmínka jak pro ustanovení, tak pro vydědění. Právil jsem, že syn zemřel jako zákonný dědic, protože dosud žil, nebyl dědicem ani ustanoveným, ani vyděděným.⁵³

V souladu se zásadou individualismu, na níž kladlo římské právo důraz bylo upřednostňováno dědění ze závěti před děděním ze zákona. Bylo běžné, že se v závěti ustanovil náhradní dědic pro případ, že by závětí prvně povolaný nedědil. V tomto případě zůstavitel ustanovil dědice pod náhodnou podmínkou, v případě, že by se podmínka zmařila ho vydědil a ustanovil náhradního dědice. Účelem bylo vyloučit z pozůstalosti (*hereditas*) zákonné spoludědice, avšak smrtí prvně povolaného dědice ještě před splněním či zmařením podmínky, tedy v době nerozhodnosti, se dodatečně stala závěť neplatnou. Jednou z podmínek k nabytí dědictví vázaného podmínkou bylo totiž, aby obdařená osoba přežila zůstavitele. Nastoupila tak posloupnost intestátní (zákonná). Řešením, aby nedošlo k neplatnosti závěti by bylo ustanovení

⁵² DOSTALÍK, P. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 24

⁵³ BARTOŠEK, M. *Škola právníckého myšlení*. Praha: Karolinum, 1991. str. 16

dědice pod podmínkou potestativní, tedy závislé na vůli dědice, pokud by zemřel dříve, než stačil podmínku splnit, považovala by se za zmařenou a nastoupil by povolaný náhradní dědic. Druhou možnou variantou, jak zabránit dědické posloupnosti zákonné, by bylo vázat substituci na skutečnost, že prvně povolaný dědic se dědicem nestane.

2.9 Nemožnost připojení podmínky

V průběhu vývoje se setkáváme s určitými omezeními v možnosti připojit podmínku k různým právním jednáním. V římském právu, zvláště u *ius civile*, nebylo možné vázat podmínkou některá slavnostní jednání (*actus legitimi*). Tato jednání svou povahou vylučovala závislost na nejisté skutečnosti, mezi taková jednání řadíme *mancipatio*⁵⁴, *in iure cessio*⁵⁵, *manumissio vindicta*⁵⁶, *expentilatio*⁵⁷, formální prominutí dluhu, ustanovení poručníka aj. Tato právní jednání musela zůstat nepodmíněná, a to pod sankcí neplatnosti celého právního jednání. „*Některá jiná právní jednání, jež z důvodů praktických mají právní poměr vytvořiti okamžitě, jako uzavření manželství, hereditatis aditio.*“⁵⁸ K některým právním jednáním nemohly být připojeny pouze podmínky určitého typu, např. dědic nemohl být ustanoven pod podmínkou rozvazovací, neboť to bylo v rozporu se zásadou: „*Semel heres, semper heres*“ – „Jednou dědic, vždycky dědic“. Pouze pod podmínkou potestativní mohl být ustanoven syn rodiny, jelikož beze své vůle nemohl ztratit toto neopominutelné právo.⁵⁹

Pandektní právo, stejně jako právo římské, vylučuje možnost vázat určitá právní jednání podmínkou zcela - *actus legitimi* (*mancipacio, datio tutoris, hereditas aditio* aj.), některé pouze určitým typem podmínek (rezolutivní podmínky při závěti). Pokud přece jen právní jednání je těmito podmínkami vázáno, činí právní jednání neplatným. „*Tento účinek má zvláště doložení podmínky, která se přičí pravé*

⁵⁴ nabytí vlastnictví kviritského na základě tržové (kupní) smlouvy

⁵⁵ vlastnický proces, provedený na oko ve formě *legis actio sacramento*

⁵⁶ nabytí svobody otroka propuštěním od pána ve formě napodobeného legisakčního procesu o svobodu

⁵⁷ forma literárního kontraktu

⁵⁸ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. A II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. s. 91

⁵⁹ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 137

podstatě právního jednání.“⁶⁰ Takové podmínky činí následky právního jednání činí závislou na libovůli zavázaného.

V ABGB není vůle jednajícího v možnosti připojit podmínku k právnímu jednání, ani k závěti omezena. Jediným předpokladem platnosti podmínky je, že splňuje veškeré předpokládané náležitosti, tzn. není nemožná, nedovolená, nesrozumitelná.

V SOZ není možné připojit podmínku u hospodářských smluv, důvodem je účel těchto smluv, který nemůže být za žádných okolností vázán na nejistou událost. „*Hospodářské smlouvy zajišťují splnění úkolů státního plánu rozvoje národního hospodářství.*“⁶¹ Omezená možnost vázat právní jednání podmínkami se může vztahovat k určitým osobám či na nějaký čas. Jde-li o osoby, na něž se podmínky nemohou vztahovat, podmínky nepůsobí právní následky vůči socialistickým právnickým osobám, proti dědicům aj. Některé podmínky mohou být připojeny jen po určitý čas, např. podmínka, která způsobuje zánik právního poměru z kupní smlouvy. Podmínky připojené k závěti, se považují za neplatná ustanovení (§ 550 SOZ).⁶²

Jde-li o podmínky v OZ, obecně musí splňovat určité náležitosti, výslovně je v ust. § 36 odst. 1 OZ uveden pouze požadavek možnosti, tedy splnitelnosti, avšak můžeme dovodit, že stejné následky by způsobovaly podmínky, jež by byly nedovolené či směřovaly proti dobrým mravům. OZ v ust. § 478 výslovně stanoví, že podmínky připojené k závěti nemají právní následky.

NOZ stanoví v obecných ustanoveních (§548 odst. 1 NOZ), která jsou věnována podmínkám při právních jednáních, pouze požadavek možnosti, opět zde dovozujeme i požadavek dovolenosti a souladu s dobrými mravy. Ustanovení věnovaná vedlejším doložkám v závěti, tedy i podmínkám (§ 1551 – 1552), obsahují určitá omezení vztahující se na podmínky, které by směřovaly jen ke zřejmému obtěžování dědice, zjevně by odporovaly veřejnému pořádku či by byly nesrozumitelné. Obdobně se nepřihlíží k vedlejším doložkám, které určitým způsobem omezují svobodu manželství.

⁶⁰ ARNDST, C. L. *Učební kniha Pandekt*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. s. 93

⁶¹ ANDRES, B.; KNAPP, V. et al. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek 1. Obecná část – Práva věcná. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Orbis, 1955. s. 229

⁶² viz tamtéž

2.10 Závěr

Římská právní věda položila základy pro další vývoj soukromého práva. Jde-li o podmínky jako vedlejší ujednání, za stěžejní pro jejich studium a rozbor považují právě úpravu obsaženou v římském právu. Římskoprávní pojetí se stalo ideálem pro navazující úpravy, dokonce i současná úprava se k tomuto pojetí navrácí.

Pro podmínku v římském právu je charakteristické podrobné rozpracování v rámci závěti. To je odůvodňováno zejména individualistickým pojetím, jež se nejvýrazněji projevuje v dědickém právu. V duchu římskoprávní tradice je tato koncepce, kdy za všeobecnou úpravu podmínek platí úprava obsažená v právu dědickém, zachována v českém právním řádu až do roku 1950. Poté bylo individualistické pojetí nejen z dědického práva, ale i právního řádu jako celku zcela vytlačeno.

3 Rozlišení mezi podmínkou a určením času a jeho osudy v průběhu vývoje

3.1 Rozlišení mezi podmínkou a určením času

Určení času (*dies*) je vedlejším ustanovením právního jednání, které se podobá se podmínce tím, že „vznik, změnu zánik právních následků právních jednání váže na uplynutí určité doby.“⁶³ Jedná se tedy o stanovení budoucí jisté události, na které závisí účinnost právního jednání.

Rozeznáváme dva základní druhy určení času, a to tzv. lhůtu počínající (*dies a quo*), tedy čas, od kterého účinky počínají a lhůtu končící (*dies ad quem*), která vyjadřuje čas, od něhož účinky právního jednání zanikají. I zde se objevuje podobnost s podmínkami, neboť výše uvedené dělení odpovídá rozlišení podmínek na odkládací a rozvazovací.⁶⁴

Hlavní rozdíl mezi určením času a podmínkou spočívá v tom, že u určení času je jistota, že určený čas nastane, tedy že právní následky právního jednání vzniknou nebo zaniknou. Na rozdíl od podmínky, kdy není jisté, zda skutečnost vůbec nastane, ani kdy nastane, u určení času neexistuje tento stav nejistoty.

Dig. 35.1.79. „*heres meus, cum morietur titius, centum ei dato*“. *purum legatum mest, quia non condicione, sed mora suspenditur: non potest enim condicio no existere.*

„Můj dědic, když zemře Titius, at dá tomuto sto.“ Jedná se o čistý legát (nepodmíněný), neboť legát není pověšen pod podmínkou, ale pod prodlením, neboť podmínka se nemůže splnit.⁶⁵

Dig. 35.1.79.1. „*heres meus, cum ipse morietur, centum titio dato*“. *legatum sub condicione relictum est: quamvis enim heredem moriturum certum sit, tamen*

⁶³ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné*. 5. jubilejní a aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. s. 139

⁶⁴ BARTOŠEK, M. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. Praha: Academia, 1995. s. 111

⁶⁵ DOSTALÍK, P. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 25

incertum est, an legatario vivo. dies legati non cedit et non est certum ad eum legatum perventurum.

„Můj dědic, když sám zemře, ať je sto dáno Titiovi.“ Legát je zanechán pod podmínkou. Neboť ačkoli je jisté, že dědic má (hodlá) zemřít, přece je nejisté, zda v téže době bude odkazovník ještě živ. Legát tedy nenapadne a není jisté, zda k němu legát skutečně přejde.⁶⁶

Ačkoli se na první pohled mohou oba výše uvedené příklady jevit jako totožné, není tomu tak. V prvním případě se jedná o čisté určení času, lhůtu počínající, neboť se pouze odkládá účinnost právního jednání, které je již zcela jisté. Ve druhém případě se jedná o podmínku, neboť budoucí nejistou skutečností je zde to, zda odkazovník dědice přežije či nikoli. Pokud by odkazovník nepřežil dědice, k odkazu by nedošlo.

Jde-li o účinky určení času, obecně můžeme říci, že lhůta počínající má tytéž účinky jako podmínka odkládací a lhůta končící stejné účinky jako podmínka rozvazovací. Nicméně u určení času existují určité odchylky. Práva s určením času se považují za pevně nabytá, pouze jeho výkon se odkládá do budoucna, neexistuje tedy stav nejistoty jako u podmínek. „*Právo omezené časem se pokládá za právo přítomné, odkládá se pouze jeho výkon.*“⁶⁷ Další odlišností určení času od podmínky je neexistence retroaktivních účinků, a to ani v případě lhůty končící.⁶⁸

Čas může být určen několika způsoby:

- *dies certus an certus quando* – čas je určen přesně určeným dnem, o kterém je jisté, že nastane (31. 3. 2014)
- *dies certus an incertus quando* – určení času, o kterém je jisté, že nastane, není však jisté, kdy nastane (až Titius zemře)
- *dies incertus an certus quando* – určení času je přesné, ale není jisté, zda tento čas nastane (až Titius dovrší zletilosti)
- *dies incertus an incertus quando* – určení času není přesné, ani není jisté, zda vůbec nastane (až se Titius bude ženit)

⁶⁶ DOSTALÍK, P. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 25

⁶⁷ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 139

⁶⁸ TILSCH, E. *Občanské právo Rakouské*. Část všeobecná. 2. doplněné vyd. Praha: Unie, 1913. s. 162

V prvních dvou případech se jedná o čisté určení času, zatímco následující dvě situace jsou podmínkami, neboť jim chybí jistota charakteristická pro určení času. Musíme tedy pozorně rozlišovat mezi určením času a podmínkou, neboť někdy se podmínka jeví jako určení času a naopak. Např. určení, že právní jednání nabude či ztratí účinnost smrtí určité osoby je pravým určením času, zatímco určení, že právní jednání bude způsobovat právní následky od doby, kdy určitá osoba dosáhne 50 let, je podmínkou, neboť zde není jistota, že tento okamžik nastane.⁶⁹

Stejně jako u podmínek platí pro určení času ustanovení o právních následcích nesrozumitelného, nemožného nebo nedovoleného určení času. Má se za to, že pokud rozumný výklad nevede k odstranění nedostatků, užijí se ustanovení o vadných podmínkách.

Shodně s úpravou podmínek ani určení času nelze připojit ke všem právním jednáním, výjimku tvoří opět *actus legitimi*, pakliže by bylo přeci jen připojeno, způsobuje neplatnost celého právního jednání. Omezeně bylo možné připojit k právnímu jednání lhůtu končící, ta je platná jen při časově omezených právních poměrech, jako např. *usus fructus*, stipulace občasného plnění aj. Při stipulaci nebo odkazu určitého plnění, při zřízení pozemkové služebnosti (*servitus*), jakožto časově neomezených právních poměrech, se považuje lhůta končící za nepřipojenou. Jde-li o určení času připojené k závěti, obecně platí, že stejně jako podmínka, může být platně uloženo. Pokud by ale byla lhůta připojena při ustanovení dědice, pak se k takové lhůtě nepřihlíží a považuje se za nedoloženou.⁷⁰

Inst. 2.14.9. *Heres et pure et sub condicione institui potest, ex certo tempore aut ad certum tempus non potest, veluti „post quinquennium quam moriar“ vel „ex kalendis illis“ aut „usque ad kalendas illas herese sto“: diemque adiectum pro supervacuo haberi placet et perinde esse, ac si pure heres institutus esset.*

Dědic může být ustanoven pod podmínkou nebo bez podmínky, ale nikdy od určité doby nebo do určité doby, například: „pět let po mé smrti“ nebo „od Kalend⁷¹ každého měsíce“ nebo „do Kalend každého měsíce budiž mým dědicem“. Podle

⁶⁹ HRDINA, A. I.; DOSTALÍK, P. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 26

⁷⁰ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. A II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. s. 67

⁷¹ první den v měsíci

převládajícího názoru je uložení času považováno za nepřipojené a hledí se na to tak, jako kdyby byl dědic ustanoven bez uvedení lhůty.

3.2 Určení času a jeho osudy v průběhu vývoje

I přes to, že se pojetí určení času v průběhu vývoje výrazně neměnilo, vzhledem k tématu diplomové práce je vhodné stručně nastínit jeho úpravu v jednotlivých občanských zákonících, počínaje ABGB až po NOZ.

3.2.1 Určení času ve Všeobecném občanském zákoníku (č. 946/1811 J.G.S.)

Stěžejní úprava určení času (doložení času) v ABGB navazuje na úpravu podmínek v rámci dědického práva. Určení času je upraveno v hlavě dvanácté „O obmezení a zrušení poslední vůle“, v ust. § 704 – 706, jako další alternativa omezení poslední vůle zůstavitele. Čas je také upraven v hlavě sedmnácté „O smlouvách a právních jednáních vůbec“, nicméně tato úprava neobsahuje určení času, nýbrž pouze jeho počítání. Úprava určení času u smluv a právních jednání tak předpokládá úpravu v rámci dědického práva a tu pouze rozpracovává.

V rámci úpravy dědického práva obsahuje ABGB (§ 705) legální definici určení času. Pokud je čas určen tak, že rozhodná chvíle nastat musí, jedná se o určení času. Určení času je v ust. § 704 ABGB formulováno i negativně a zároveň toto ustanovení řeší vzájemný vztah mezi určením času a podmínkou – a sice není-li jisté, zda nastane či nenastane doba, na níž zůstavitel omezil poslední vůli, hledí se na toto omezení jako na podmínku. Jde-li o rozhodnutí, zda se jedná o podmínku či určení času, zásadním je zde jistota, zda skutečnost nastane či nikoli. *„Je-li ustanovení času míněno jen pro případ, že obmyšlený se tohoto času dožije, jde o podmínku, je-li však ustanoveno, že dědic (nebo odkazovník) má dostati svůj podíl, dosáhne-li určitého věku, bývá to nikoli podmínkou, nýbrž odložením plnění na takový čas, nechť se obmyšlený tohoto času dožije či nikoli.“*⁷²

⁷² ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. et al. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl III. Praha: V. Linhart, 1936. s. 296

Ust. § 706 ABGB uvádí, že pokud je zřejmé, že doba vyměřená v posledním pořizení nikdy nastat nemůže, bude toto vedlejší ustanovení posuzováno jako nemožná podmínka. V souladu se zásadou, že na prvním místě stojí zájmy jednotlivce, ABGB dává přednost skutečné vůli zůstavitele před formou, proto je vždy třeba zjišťovat pravý smysl ustanovení.

Ve srovnání s obsaženou úpravou podmínky, je úprava určení času méně rozsáhlou. Vzhledem k podobnosti obou institutů se některá ustanovení o podmínkách užijí i na určení času, např. následky vad určení času či právní poměr mezi osobou obdařenou a jejím nástupce aj.

3.2.2 Určení času ve vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937

Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 (dále „vládní návrh z roku 1937“) přejímá téměř doslova úpravu určení času z ABGB, která je obsažena v rámci dědického práva. Jedinou markantnější změnou je, stejně jako u podmínky, změna pojetí těchto ustanovení, které již nejsou chápána jako omezení poslední vůle zůstavitele, ale jako vedlejší ustanovení, která ji modifikují, nikoli omezují. Pro praxi však toto nemělo většího významu.

Hlava devatenáctá „Vedlejší ustanovení v posledním pořizení, změna a zrušení posledního pořizení“, ust. § 521 – 523 vládního návrhu z roku 1937 upravuje pojem určení času, jeho odlišení od podmínek a právní poměr mezi tím, kdo nabyl dědictví nebo odkaz s určením času a jeho právním nástupcem. Došlo jen k některým formálním změnám, které jsou odůvodněny požadavkem lepší srozumitelnosti, např. ustanovení, že *„rozhodná chvíle nastat musí“* nahradilo ustanovení, že *„je-li čas takového druhu, že nastat musí“*. K výraznějším změnám nedošlo i proto, že ustanovení věnovaná určení času, jež obsahoval ABGB byla považována za nadčasová a stabilní.⁷³

⁷³ Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937

3.2.3 Určení času ve Středním občanském zákoníku z roku 1950 (z. č. 141/1950 Sb.)

Ve Středním občanském zákoníku z roku 1950 (dále „SOZ“) není, na rozdíl od podmínky, výslovná úprava určení času (doložení času) obsažena v rámci úpravy právních jednání vůbec. Určení času je, jako ustanovení, které se považuje za neplatné, upraveno v rámci dědického práva v hlavě třicáté šesté, dědění ze závěti. Ustanovení § 550 SOZ uvádí, že *„neplatné je ustanovení závěti, že toho, co se zůstavuje, má dědic nabýt jen na určitou dobu nebo později než dnem zůstavitelovi smrti“*. Ustanovení o neplatnosti určení času připojeného k závěti je, shodně jako u podmínek připojených k závěti, odůvodňováno nejúčelnějším hospodářským využitím zděděného majetku. Dědic tak nemůže být omezován ve svém právu a nemůže plnit více, než je mu dle zákona uloženo plnit.⁷⁴

3.2.4 Určení času v Občanském zákoníku z roku 1964 (z. č. 40/1964 Sb.)

Občanský zákoník z roku 1964 (dále „OZ“) výslovnou úpravu určení času (doložení času) v rámci právních jednání neobsahuje. Na rozdíl od předchozí úpravy není však určení času obsaženo ani ve výčtu neplatných ustanovení připojených k závěti v rámci dědického práva.⁷⁵ Je otázkou, zda chybějící úpravu určení času jako vedlejšího ustanovení vykládat v souladu se zásadou legální licence, tedy „co není zákonem zakázáno, je dovoleno“ nebo ve smyslu ustanovení o podmínkách, kterým je určení času nejpodobnější. Z vymezení pojmu podmínky, který uvádí např. J. Švestka, J. Dvořák et al. v knize „Občanské právo hmotné“, plyne, že podmínkou je i skutečnost, u které není jisté, kdy nastane (kdy určitá osoba zemře). Z uvedeného můžeme dovodit, že zákonodárce směřoval podmínku a určení času, neboť v uvedeném případě jde o čisté určení času. Pro určení času tedy platí stejný právní režim jako pro podmínku.

⁷⁴ zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

⁷⁵ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

3.2.5 Určení času v Novém občanském zákoníku (z. č. 89/2012 Sb.)

Jde-li o úpravu určení času (doložení času) v Novém občanském zákoníku (dále „NOZ“), odchyluje se od předchozích úprav (SOZ, OZ), neboť NOZ znovu zavádí výslovnou úpravu určení času jak v rámci právních jednání, tak v rámci dědického práva. Úprava určení času na obecné úrovni, v rámci právních jednání, výslovně odkazuje (§550 NOZ) na použití obecných ustanovení o podmínkách odkládacích a rozvazovacích. Ust. § 1564 NOZ a násl. NOZ upravuje určení času jako jednu z vedlejších doložek, kterou lze připojit k závěti, tato úprava je inspirována zejména vládním návrhem z roku 1937, popř. ABGB. NOZ vymezuje pojem určení času a rozlišuje mezi určením času a podmínkou v duchu tradičních úprav. Rozdíl mezi těmito instituty spočívá v jistotě, že nastane určitý okamžik. Pokud nastane situace, že doba určená v závěti nikdy nastat nemůže, posoudí se toto ustanovení jako nemožná podmínka.⁷⁶

⁷⁶ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

4 Interpretace podmínek ve smlouvách

Jak již bylo naznačeno v úvodní části práce, následující kapitola se věnuje interpretaci podmínek ve smlouvách. Vzhledem k rozsahu látky se tato část práce zabývá pouze odlišnostmi podmínek připojených ke smlouvám od podmínek v závěti.

Podmínky mohly být připojeny nejen k závěti, ale také k různým jiným typům právních jednání. V právu římském měly přednostní postavení podmínky připojené k závěti, přesto se však setkáváme s podmínkami i u jiných právních jednání, v právu římském zejména u smlouvy kupní (trhové).

4.1 Právní účinky

Obecně se účinky podmínek připojených ke smlouvám nelišily od účinků podmínek v závěti. Jde-li však o otázku právních následků nemožné podmínky, situace se je zde rozdílná. Vzhledem k tomu, že Římané rozlišovali právní následky nemožnosti podle toho, zda bylo právní jednání učiněno mezi mrtvými či mezi živými, působí nemožné podmínky u smluv jiné následky než u podmínek v závěti. Nemožné podmínky připojené ke smlouvám způsobovaly neplatnost celého právního jednání, zatímco u závěti se podmínka podkládala za nedoloženou.⁷⁷

4.2 Rozvazovací podmínka

Dle názorů římské právní vědy nebylo možné připojit rozvazovací podmínku k závěti, setkáváme se pouze s rozvazovací podmínkou u jednotlivých právních jednání.

Dobové texty nejvíce rozpracovávají vedlejší doložky u kupní smlouvy. Rozeznáváme tři nejfrekventovanější ustanovení, jež mají povahu rezolutivních podmínek, jsou jimi výhrada lepšího kupce, výhrada vlastnictví a prodej na zkoušku.

⁷⁷ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 135 – 6

4.2.1 Výhrada lepšího kupce

Výhrada lepšího kupce (*In diem addictio*) je rozvazovací podmínka, která se váže na budoucí nejistou skutečnost tak, že prodejce má právo do určité doby zrušit obchod, vyskytne-li se lepší kupec.⁷⁸

Toto ustanovení je připojeno ke kupní smlouvě na podnět prodejce, poskytuje mu možnost uskutečnit prodej s kupcem, který učiní nejvýhodnější nabídku a současně ho chrání proti následkům nepříznivého vývoje trhu, neboť nejméně výhodnou nabídkou může být maximálně ta, která je dohodnuta se současným kupcem. Výhrada lepšího kupce zároveň eliminuje případy, kdy dochází k prodeji z naléhavé potřeby peněžních prostředků, zajišťuje prodejci stále možnost získat nejlepší cenovou nabídku. Připojení výhrady lepšího kupce může být také v zájmu kupujícího, který má pochybnosti, zda uskutečněná koupě byla výhodná. Výhrada lepšího kupce současně poskytuje kupujícímu vhodnou příležitost vyvázat se z tohoto obchodu.

Římští právníci vypracovali podrobný soubor zásad, jež se u výhrady lepšího kupce uplatňovaly. Obecně lze říci, že na prvním místě stojí zájmy kupujícího. Jsou-li jakékoli pochybnosti, zda se podmínka splnila či nikoli, dle římské jurisprudence, uplatní se řešení, které je v neprospěch prodávajícího. Nemůžeme však říci, že se vždy postupuje k tíži prodávajícího, např. jde-li o nejednoznačné pojmy, mají se vykládat v neprospěch strany, která je do smlouvy zavedla.

V souladu se smyslem tohoto institutu, záleželo rozhodnutí, zda se původní smlouva rozváže čistě na uvážení prodávajícího. Pokud prodávající obdržel jinou, výhodnější nabídku, je povinen informovat o tom původního kupujícího, aby mohl svoji nabídku případně ještě zlepšit. V případě, že tak první kupující neučiní, má prodávající právo od smlouvy odstoupit.

Zásadní otázkou je, jak vykládat pojem „lepší nabídka“. Nejčastěji se za lepší nabídku považuje vyšší kupní cena, ale není tomu tak vždy. Rozhodující může být také výhodnější způsob, čas či místo placení. Kupní cena může být dokonce i nižší než v původní nabídce, pokud nový kupující je např. ochoten vzdát se některých

⁷⁸ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. A II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. s. 94

ustanovení původní kupní smlouvy, která by jinak byla v neprospěch prodávajícího. Lepším kupcem může být také spolehlivější osoba.⁷⁹

Dig. 18.2.1 *In diem addictio ita fit: " ille fundus centum esto tibi emptus, nisi si quis intra kalendas ianuarias proximam meliorem condicionem fecerit, quo res a domino abeat. "*

Při diem addictio ať se děje takto: ten pozemek budiž tvůj, jestliže se (nenajde) někdo, kdo by učinil, do nejbližších kalend⁸⁰ lepší nabídku, a tomu bude pánem předána věc.

4.2.2 Výhrada vlastnictví

Jedná se o vedlejší doložku (*Lex commissoria*) připojenou k tržové smlouvě, jež má povahu rozvazovací podmínky, neboť umožňuje prodávajícímu rozvázat smlouvu v případě, že nebude řádně do určité doby splacena kupní cena.⁸¹

Na rozdíl od výhrady lepšího kupce byla výhrada vlastnictví pouze v zájmu prodávajícího. Smyslem tohoto ustanovení je, aby kupující zaplatil řádně a včas kupní cenu. Tento institut zajišťuje efektivní placení kupní ceny, neboť při řádném a včasném nezaplacení má prodávající právo odstoupit od kupní smlouvy a uplatnit nárok na zaplacení kupní ceny pomocí žaloby nebo požadovat vrácení předmětu koupě.⁸²

Dig. 18.3.2. *Cum venditor fundi in lege ita caverit: " si ad diem pecunia soluta non sit, ut fundus inemptus sit", ita accipitur inemptus esse fundus, si venditor inemptum eum esse velit, quia id venditoris causa caveretur: nam si aliter acciperetur, exusta villa in potestate emptoris futurum, ut non dando pecuniam inemptum faceret fundum, qui eius periculo fuisset*

Jestliže prodávající ve smlouvě takto ustanovil: „jestliže nebudou do určitého dne zaplacený peníze, ať se má pozemek za nekoupený, pak se má zato, že pozemek

⁷⁹ ZIMMERMAN, R. *The Law of Obligations*. Kenwyn: Juta & Co, Ltd, 1992. s. 735 – 737

⁸⁰ první den v měsíci

⁸¹ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. a II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. s. 94

⁸² ZIMMERMAN, R. *The Law of Obligations*. Kenwyn: Juta & Co, Ltd, 1992. s. 738

nebyl koupen, jestliže jej prodávající nechtěl mít za koupený, protože to bylo ujednáno kvůli prodávajícímu, protože kdyby v budoucnosti došlo ke zřícení vily v moci kupce, mohl by kupec způsobit nedáním peněz, aby se pozemek stal nekoupeným, neboť on nesl nebezpečí zkázy.

4.2.3 Koupě na zkoušku

Koupě na zkoušku (*Pactum displicentiae*) je vedlejším ustanovením kupní smlouvy, které umožňuje kupujícímu zrušit smlouvu v případě, že se mu předmět koupě nebude líbit.⁸³

Toto ustanovení je naopak výhradně v zájmu kupujícího. Pokud se kupujícímu předmět koupě nelíbí, má možnost odstoupit od smlouvy, strany si zpravidla sjednávají lhůtu, v níž se musí kupující rozhodnout, zda si předmět koupě ponechá či nikoli.⁸⁴

Dig. 18.1.3. *Si res ita distracta sit, ut si displicuisset inempta esset, constat non esse sub condicione distractam, sed resolvi emptionem sub condicione.*

Jestliže věc byla předána tak, aby, v případě, že se nelíbí, měla se za nekoupenou, má se zato, že není předána pod podmínkou, ale kupní smlouva je uzavřena pod rozvazovací podmínkou.

4.3 Podmínky připojené ke kupní smlouvě a jejich proměny v průběhu vývoje

Úprava podmínky jako vedlejší doložky u smluv nezůstala v průběhu vývoje nezměněna. Římské právo upřednostňovalo úpravu podmínek v závěti, neboť se zde nejlépe projevoval princip individualismu, na němž římské právo trvalo. Pozdější úpravy, konkrétně SOZ a OZ, naopak umožňovaly připojit podmínky pouze ke smlouvám.

Jde-li o pojetí podmínek při smlouvách, zejména výše uvedených vedlejších doložek u smlouvy kupní, názory na jejich povahu nebyly v průběhu vývoje jednotné.

⁸³ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. a II. Díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. s. 94

⁸⁴ ZIMMERMAN, R. *The Law of Obligations*. Kenwyn: Juta & Co, Ltd, 1992. s. 739

Starší římscí klasici považovali výhradu lepšího kupce i výhradu vlastnictví za podmínky odkládací, v pozdějších obdobích dochází k obratu a přiklonění se ke koncepci, že jde o podmínky rozvazovací. Koupě se považuje za uzavřenou a splnění podmínky dochází ke zrušení smlouvy. Jde-li o převod vlastnictví, obecně platilo, že buď se převod vlastnictví odkládal do splnění podmínky, nebo bylo převedeno v okamžiku uzavření kupní smlouvy, ale splnění podmínky pak způsobovalo pouze účinky obligační. Splnění podmínky nepřechází vlastnictví automaticky na prodávajícího, ale vzniká povinnost stran navrátit vše do předešlého stavu.⁸⁵

Dig. 41.4.2.4. *Si in diem addictio facta sit, id est nisi si quis meliorem condicionem attulerit, perfectam esse emptionem et fructus emptoris effici et usucapionem procedere iulianus putabat: alii et hanc sub condicione esse contractam, ille non contrahi, sed resolvi dicebat, quae sententia vera est.*

Jestliže bylo tak sjednáno *in diem addictio* (tedy s určením času), aby, jestliže někdo nenabídne lepší podmínky do určité doby, tehdy měl Julián zato, že je kupní smlouva perfektní, a plody náleží kupci, a započíná se vydržecí doba. Jiní však měli zato, že kupní smlouva byla uzavřena pod podmínkou, a onen řekl, že smlouva není uzavřena pod podmínkou, ale že byla pod podmínkou dána možnost, aby smlouva mohla být rozvázána. A tento názor je pravdivější.

ABGB obsahuje v ust. § 1067 výčet vedlejších úmluv u kupní (trhové) smlouvy, jimiž jsou výhrada zpětné koupě, zpětného prodeje a předkupního práva a současně některé zvláštní druhy kupní smlouvy, jimiž jsou prodej na zkoušku, prodej s výhradou lepšího kupce a příkaz k prodeji. Jde-li o koupi na zkoušku, upravenou v ust. § 1080 ABGB platí, že je čistě na domluvě stran, zda podmínka, která je připojena ke kupní smlouvě bude povahy odkládací či rozvazovací. V případě pochybností se přistupuje k řešení, že se jedná o podmínku odkládací. Ust. § 1083 ABGB, jež obsahuje úpravu prodeje s výhradou lepšího kupce, stanoví, že kupní smlouva může být v tomto případě uzavřena jak s podmínkou odkládací, tak

⁸⁵ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. a II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. s. 94 – 95

s podmínkou rozvazovací. Je rozhodné, zda předmět koupě byl již kupujícím odevzdán či se jeho odevzdání odkládá do uplynutí určité doby.⁸⁶

SOZ předpokládá v ust. § 381, že vedlejší úmluvy připojené ke kupní smlouvě, které mají charakter podmínek a výhrad, jsou rozvazovací. Je stanoveno, že tyto vedlejší úmluvy nepůsobí proti socialistickým právníkům osobám a proti dědicům.

V návaznosti na úpravu obsaženou v SOZ, OZ výslovně v ust. § 610 umožňuje účastníkům kupní smlouvy dohodnout vedlejší ujednání, které mají povahu výhrad a podmínek, jež způsobují zánik právních vztahů založených kupní smlouvou. Soudní praxe dovozuje, že takto dohodnuté výhrady a podmínky jsou speciálními ustanoveními ve vztahu k obecné úpravě podmínek vyplývající z ust. § 36 OZ. *„Při naplnění rozvazovací podmínky podle § 36 OZ nastává zánik právních účinků smlouvy bez dalšího; účinnost kupní smlouvy s dohodnutou podmínkou připouštějící zánik právního vztahu založeného smlouvou ve smyslu § 610 OZ však zaniká až uplatněním dohodnuté podmínky účastníkem smlouvy.“*⁸⁷

NOZ tyto výhrady odstoupení od kupní smlouvy nepovažuje za rezolutivní podmínky v pravém slova smyslu. *„Teoretický rozdíl mezi podmínkou rozvazovací a výhradou odstoupení spočívá v automatismu účinků, jenž je charakteristický pro rozvazovací podmínku.“* U rozvazovací podmínky dochází jejím splněním k zániku právních následků, zatímco u odstoupení od smlouvy výhrada vyvolává právní následky zvláštního projevu vůle.⁸⁸

⁸⁶ ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. et al. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl IV. Praha: V. Linhart, 1936. s. 793

⁸⁷ NS R 7/01

⁸⁸ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. et al. *Občanský zákoník*. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2014. s. 1327 – 8

5 Podmínka v moderním právu z perspektivy římského práva

Následující kapitola je věnována podmínce jako vedlejšímu ustanovení právních jednání se zaměřením na podmínku v závěti v jednotlivých občanských zákonících. Než přistoupíme k samotnému rozboru úpravy podmínek v jednotlivých občanských zákonících, bude přiblížena úprava podmínky v Koldínově zákoníku, který bezpochyby ovlivnil budoucí právní úpravy, především ABGB. Mimo jiné tato kapitola poskytuje srovnání konkrétní právní úpravy s právem římským. Jednotlivé právní úpravy jsou řazeny chronologicky, od Koldínova zákoníku, přes ABGB až po současně platný a účinný NOZ.

5.1 Podmínka v Koldínově zákoníku (Práva městská Království českého)

5.1.1 Koldínův zákoník

Jednou z nejvýznamnějších úprav městského práva je bezpochyby zákoník „Práva městská království českého“ (dále „Koldínův zákoník“) z roku 1579, jehož autorem je český právník Pavel Kristián z Koldína. Koldínův zákoník obsahově vychází z práva Starého města pražského a práva brněnsko-jihlavského, použita byla i některá ustanovení práva zemského. V této úpravě se projevuje vliv jak kanonického práva, tak zejména práva římského, jež zde představuje vrchol recepce římského práva v právu českém vůbec. Zákoník byl sankcionován králem a roku 1580 jej apelační soud prohlásil za závazný pro městskou soudní praxi.⁸⁹ Účelem Koldínova zákoníku bylo sjednocení městského práva „*tak, aby ve všech městech království tohoto jednostajných práv užívali*“.⁹⁰ Jeho územní platnost však nebyla úplná, neboť oblast severočeských měst řídicích se právem magdeburským jeho závaznost odmítala. „*Jmenovitě Litoměřice a Louny nikterak se nechtěly vzdáti starožité své zvláštnosti, tak že odpor jejich teprve sněmovním snešením 1610 úplně byl*

⁸⁹MALÝ, K. et al. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 109

⁹⁰KOLDÍN, P. K. *Práva městská království českého*. Edice: JIREČEK, J. *Práva městská království českého*. 5. Vydání. Praha: Nákladem spolku českých právníků „Všehrd“, 1876. s. 7.

přemožen.“⁹¹ Teprve roku 1610 došlo ke sjednocení městského práva království českého. Obnoveným zřízením zemským z roku 1627 byl Koldínův zákoník oficiálně prohlášen za pramen doplňující zemské právo.

„Koldínův zákoník se ve své německé podobě stal jedním ze základních podkladů pro uvažovanou kodifikaci tereziánskou – *Codex Theresianus* – a zprostředkoval v této první fázi kodifikačního úsilí vliv domácí české právní kultury na dílo, jehož pozdější osudy prošly složitým vývojem.“⁹² Koldínův zákoník tak představuje spojnici mezi středověkým právem městským právem a moderním občanským právem.

Ve srovnání s pozdějšími předpisy obsahuje Koldínův zákoník kusou úpravu podmínek, vychází však vstříc praktickým potřebám. V Koldínově zákoníku nenalezneme přesné vymezení pojmu podmínky, teoretická dělení podmínek, ani úpravu záměrného splnění či zmaření podmínek. Naproti tomu úprava vad podmínek a jejich právních následků je rozpracována velice podrobně.

5.1.2 Zařazení podmínky v Koldínově zákoníku

Úpravu podmínek nalezneme v Koldínově zákoníku zejména v rámci úpravy věnované dědickému právu, resp. testamentu. Na rozdíl od pozdějších úprav neobsahuje obecnou úpravu podmínek jako právních jednání, nýbrž veškerá ustanovení o podmínkách jsou soustředěna k jednotlivým druhům právních jednání. Nejpodrobnější úprava je obsažena v rámci práva dědického, konkrétně závěti, tato úprava sloužila jako základ i pro ostatní právní jednání. Tento fakt jen potvrzuje tehdejší význam dědického práva. „*Základem právní úpravy dědického práva ve městech bylo – ve větší či menší míře – nepochybně právo římské.*“⁹³ Ani Koldínův zákoník nezná právní pojmy typické pro moderní právo a úprava tak reflektuje praktické potřeby, jež úpravu podmínek řadí k různým právním institutům. Toto pojetí řazení úpravy podmínek je dáno vývojově, pozdější úpravy ho pomalu

⁹¹ KOLDÍN, P. K. *Práva městská království českého*. Edice: JIREČEK, J. *Práva městská království českého*. 5. Vydání. Praha: Nákladem spolku českých právníků „Všehrd“, 1876. s. 9

⁹² KOLDÍN, P. K. *Práva městská království českého*. Edice: MALÝ, K.; SLAVÍČKOVÁ, P.; SOUKUP, L. et al. *Práva městská Království českého*. Praha: Karolinum, 2013. s. 19

⁹³ KOLDÍN, P. K. *Práva městská království českého*. Edice: MALÝ, K.; SLAVÍČKOVÁ, P.; SOUKUP, L. et al. *Práva městská Království českého*. Praha: Karolinum, 2013. s. 717

opouštějí a obsahují generální úpravu podmínek jako vedlejších ustanovení u právních jednání, teprve speciální ustanovení upravují podmínky připojené k jiným právním jednáním, především závěti.

5.1.3 Pojem podmínky v Koldínově zákoníku

Koldínův zákoník neobsahuje samostatnou ucelenou úpravu podmínek jako vedlejších ujednání, jak je tomu v později přijatých předpisech, ustanovení o podmínkách jsou zařazena do části pojednávající o poslední vůli zůstavitele. Legální definici podmínky v Koldínově zákoníku nenalezneme, obsahově však pojem podmínky vyplývá z ustanovení E. LIV, které nalezneme v kapitole „*De legatis et legatariis*“ neboli „*O věcech kšaftem odkázaných a o kšaftovnících*“. „*Věc pod podmínkou někomu odkázaná, dokud čas podmínky se nevyplnil, plným právem při dědici zůstává. Ale kdyby čas podmínky přišel, má odkazovníku od dědice zcela dána nebo postoupena býti.*“⁹⁴ Podmínkou mohl tedy zůstavitel ve své poslední vůli zatížit odkaz či dědictví a teprve jejím splněním vznikl na něj dědici či odkazovníkovi nárok.

5.1.4 Vady podmínek v Koldínově zákoníku

Největší pozornost věnuje Koldínův zákoník formě, resp. vadám podmínek, jejich úpravu nalezneme v kapitole „*De testamentis et ultimis voutatilbus hominum*“, neboli „*O kšaftích a o poslední vůli lidí z tohoto světa sešlých*“, konkrétně v ustanovení E. XVII. – E. XIX. Výslovně je zakázáno pod sankcí neplatnosti vázat závěť podmínkami „*neslušnými, nepodobnými, nepoctivými, nemožnými a nespravedlivě učiněnými*“. Dále je stanoveno, „že „*podmínky nevážné, bláznivé a nenáležitě se za nic nepočítají*“. Co se týká podmínek proti právu a dobrým mravům, hledí se na ně „*jako by jich tam nebylo*“. Pro představu podmínek k ublížení spravedlnosti uvádí Koldínův zákoník přímo v zákonném ustanovení E XVII odst. II. názorný příklad: „*Chci aby dcera aneb manželka má po mé smrti za žádného se*

⁹⁴ KOLDÍN, P. K. *Práva městská království českého*. Edice: JIREČEK, J. *Práva městská království českého*. 5. Vydání. Praha: Nákladem spolku českých právníků „Všehrd“, 1876. s. 7

*nevdávala, pakliby se vdala, aby jí z statku mého dáváno nic nebylo“.*⁹⁵ Jde-li tedy o podmínky, kterými se zcela zakazuje sňatek, má se za to, že se jedná o podmínky k ublížení práva či spravedlnosti a nemá se k nim přihlížet. Zákonnou výjimkou je podmínka zákazu vstupu do manželství udělená ovdovělé osobě, a to po dobu dovršení zletilosti jejích dětí, na takovou podmínku se hledí jako na mravnou a možnou. Pokud by ovdovělá osoba uzavřela nový sňatek, připadla by část pozůstalosti, která jí byla odkázána, ostatním dědicům či odkazovníkům. Na druhé straně výše zmíněná úprava dbá na zachování podmínek „*poctivých, slušných, možných a náležitých*“. Detailní úprava vad podmínek jen potvrzuje pragmatický přístup Koldínova zákoníku.

5.2 Podmínka ve Všeobecném občanském zákoníku z roku 1811

5.2.1 Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 (č. 946/1811 J.G.S., ABGB)

Po mnohaletých kodifikačních pracích na občanském zákoníku byla dne 13. února 1797 zavedena osnova občanského zákoníku v západním Haliči. Jak uvádí prof. Dr. Bohumil Baxa důvodem pro zavedení osnovy občanského zákoníku nejdříve v západním Haliči bylo získání praktických zkušeností.⁹⁶ Po dalších revizích textu udělil císař František I. celé osnově občanského zákoníku sankci. Všeobecný občanský zákoník („Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie“) byl vyhlášen patentem 1. června 1811 s platností ve všech zemích rakouského císařství kromě zemí koruny uherské, účinnosti nabyl dne 1. ledna 1812.⁹⁷

ABGB vychází z koncepce právního dualismu a představuje tak základní předpis soukromého práva. Jedná se o pozoruhodné, myšlenkově jednotné právní dílo, které již ve své době bylo přijato velice příznivě. Autoři ABGB vycházeli zejména z římskoprávní tradice, inspirací jim bylo německé právo a ve věcech manželských právo kanonické. ABGB přejímá také některá ustanovení Koldínova

⁹⁵ viz tamtéž

⁹⁶ ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. et al. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl I. Praha: V. Linhart, 1936. s. 57

⁹⁷ SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky*. KEY Publishing s.r.o., 2012. s. 18 – 20

zákoníku, nicméně hlavní ideou, která se v kodexu objevuje je přirozenoprávní teorie projevující se zejména ve smluvní svobodě.⁹⁸

ABGB je považován za významné právní dílo a bezpochyby dominuje mezi předpisy české právní historie. Bez větších změn platil i v nových společenských podmínkách po revolučním roce 1848. V období první republiky byl recipován do našeho právního řádu, platil na území Čech, Moravy a Slezska. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi zůstalo zachováno obyčejové uherské právo. Existence právního dualismu nebyla žádoucí, bylo třeba zavést jednotnou úpravu na celém území Československa. V roce 1920 se komise svolaná ministerstvem spravedlnosti usnesla, že se ABGB má podrobit revizi a má být šetřeno změn. Úkolem superrevizní komise zřízené roku 1926 bylo sjednotit jednotlivé části návrhu do jednotného celku. Návrh byl zveřejněn v roce 1932, v roce 1935 svolalo ministerstvo spravedlnosti superrevizní komisi k vypracování konečné podoby osnovy a v roce 1937 byla konečně předložena Poslanecké sněmovně Národního shromáždění k projednání. K unifikaci občanského práva však nedošlo, neboť na podzim roku 1938 přerušil unifikační práce Mnichovský diktát.⁹⁹

Od nabytí účinnosti ABGB se v našem právním řádu objevila moderní úprava dědického práva navazující na římskoprávní učení. Z římského práva byly přejaty zejména principy zachování hodnot a princip přechodu na jednotlivce, nikoli na stát, ten nastupuje až v poslední řadě. Také pojetí volnosti zůstavitele ve volbě dědice s úpravou neopominutelných dědiců vychází z římského práva. Dále se v zákoníku objevuje římský princip universální sukcese zmírněný tzv. dobrodiním inventáře, podle kterého dědic ručí za dluhy jen do výše, kterou kryjí aktiva a v neposlední řadě také volnost dědice u přijetí dědictví.¹⁰⁰

Vzhledem k tomu, že v ABGB platí úprava podmínek obsažených v závěti za obecnou, bude zde rozpracována zejména její úprava, zatímco úprava podmínek při smlouvách bude naznačena jen v případě odlišností. Pokud by návrh občanského zákoníku z roku 1937 obsahoval nebo měnil úpravu podmínek oproti ABGB, bude připojena též tato úprava.

⁹⁸ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁹⁹ SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky*. KEY Publishing s.r.o., 2012. s. 18 – 20

¹⁰⁰ TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Praha: Sborník věd státních a právních, 1905. s. 38

5.2.2 Zařazení podmínky v ABGB

Podmínka je v ABGB upravena jednak v rámci úpravy dědického práva v hlavě dvanácté „o omezení a zrušení poslední vůle“ (§ 696 – 703) a dále také v rámci úpravy právních jednání v hlavě sedmnácté „o smlouvách a právních jednáních vůbec“ (§ 897 – 900). Dle ust. § 897 ABGB „*O podmínkách ve smlouvách platí vůbec stejná ustanovení, jaká jsou dána o podmínkách při posledních pořízeních*“. Úprava podmínek jako vedlejších ustanovení smluv a právních jednání výslovně odkazuje na úpravu podmínek připojených k poslední vůli. V celku rozsáhlá úprava podmínek obsažená v rámci dědického práva tak současně platí jako obecná úprava pro veškerá právní jednání. Je to dáno zejména návazností na římskoprávní pojetí, které obecný pojem právní jednání neznalo, ABGB tento pojem již sice zavádí, nicméně stále v duchu individualistického pojetí, jež se v římském právu nejvýrazněji projevovalo v právu dědickém, platí za obecnou úpravu podmínek úprava obsažená v rámci práva dědického.

Otázkou je, zda podmínky vnímat jako omezení či vedlejší ustanovení v poslední vůli. V ABGB jsou podmínky připojené k poslední vůli zůstavitele pojety jako omezení, zatímco podmínky připojené ke smlouvám, nebo k právním jednáním vůbec jsou považovány za vedlejší ustanovení.

Pojetí podmínky jako omezení poslední vůle zůstavitele bylo kritizováno superrevizní komisí v období první republiky. Vládní návrh z roku 1937 již chápal podmínku jako vedlejší ustanovení, kterým se dědicovo či odkazovníkovo právo modifikuje, nikoli jako omezení poslední vůle.¹⁰¹

¹⁰¹ Zákon, kterým se vydává Všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevizní komise. Díl II. Důvodová zpráva. Praha: Typus, 1931. s. 177

5.2.3 Pojem podmínky v ABGB

„Eine Bedingung heißt eine Ereignung, wovon ein Recht abhängig gemacht wird.“¹⁰² (Podmínkou se nazývá událost, na níž se právo učiní nezávislým.)

Ust. § 696 ABGB obsahuje zákonnou definici podmínky, rozumí se jí budoucí nejistá událost. Toto pojetí opět vychází z římskoprávní tradice, kdy se vyžaduje, aby nejistota byla objektivní, obsahem podmínky v pravém slova smyslu může tedy být pouze skutečnost budoucí. Podmínku nelze chápat jako skutečnost samu o sobě, nýbrž určitou závislost práva na skutečnosti. O tom, že podmínka není pouhou skutečností svědčí i rozdělení podmínek na kladné a záporné či odkládací a rozvazovací, jelikož se událost nemůže vztahovat na uskutečnění či neuskutečnění téže události. Pro podmínky platí, že *„zůstavitel může své pořízení omeziti podmínkou, že dědic bude něco plniti ze své strany, nesplní-li jmenovaný dědic tuto podmínku, nastane dědění podle zákonné posloupnosti.“¹⁰³*

Superrevizní komise legální definici podmínky zcela vypouští, *„protože obsahuje ryzí definice, které náležejí do učebnice, ne však do zákona.“¹⁰⁴*

5.2.4 Druhy podmínek v ABGB

ABGB upravuje v ust. § 696 základní druhové rozdělení podmínek, a to na podmínky odkládací a rozvazovací. Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, zda na nejisté události závisí počátek či zánik účinků právního jednání. U podmínky odkládací se nabytí dědictví odsouvá do budoucna. Jde-li o právní následky podmínky odkládací, k nabytí dědictví takovouto podmínkou vázaného bylo třeba splnění dvou předpokladů, a to aby obdařená osoba splnění podmínky přežila a současně byla při jejím uskutečnění způsobilá dědit. Naopak splněním rozvazovací podmínky dědic nebo odkazovník určité právo pozbyl, s rozvazovací podmínkou je tedy spojen zánik účinků právního jednání. Zda v konkrétním případě se jedná o podmínku odkládací či

¹⁰² AICHER, J. BYDLINSKI, F. ERTL, G. et al. *Komentar zum Allgemeinem bürgerlichen Gesetzbuch*. Vídeň: Manzsche Verlags und Universitätsbuchhandlung, 1990. s. 754

¹⁰³ ROUČEK, F. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2. vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 634

¹⁰⁴ Zákon, kterým se vydává Všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevizní komise. Díl II. Důvodová zpráva. Praha: Typus, 1931. s. 177

rozvazovací záležitosti na výkladu, v pochybnostech se obecně považuje podmínka za odkládací.

Dále ust. § 696 ABGB výslovně obsahuje dělení podmínek na kladné (affirmativní) a záporné (negativní) podle toho, zda se podmínka vztahuje na případ, že událost nastane či nikoli. Z ustanovení § 708 ABGB vyplývá, že negativní suspenzivní podmínka má být v pochybnosti vyložena jako podmínka pozitivní resolutivní, stejně tak podmínka negativní resolutivní bude někdy vyložena jako podmínka pozitivní suspenzivní.

Zůstavitel mohl vázat svou poslední vůli také podmínkami potestativními, kauzálními a smíšenými. Zákonodárce toto rozdělení výslovně neupravuje, ale vyplývá z ustanovení § 699, jež pojednává o podmínkách možných a dovolených.

I všechna tato ustanovení o rozlišování druhů podmínek považovala superrevizní komise za příliš teoretická, a proto je již v návrhu občanského zákoníku z roku 1937, vyjma ustanovení o právních následcích odkládací podmínky, nenalezneme.¹⁰⁵

5.2.5 Záměrné splnění či zmaření podmínek v ABGB

Jde-li o problematiku záměrného, neoprávněného splnění či zmaření podmínek, v ABGB zcela schází. Je otázkou, co zákonodárce vedlo k úplnému vypuštění této úpravy, neboť v právu římském, které se v celém zákoníku promítá, tato úprava byla poměrně podrobně rozpracována. Ani případná argumentace, že jde pouze o teoretický pojem, vedle jiných kazuistických ustanovení obsažených v rámci úpravy podmínek v ABGB, neobstojí. Jediným, ne však dostatečným, vysvětlením je inspirace v městském právu, konkrétně Koldínově zákoníku, kde úpravu záměrného splnění či zmaření podmínky také nenalezneme.

Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 již ustanovení o záměrném, neoprávněném splnění či zmaření podmínky v ust. § 519 obsahuje.

¹⁰⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937

5.2.6 Vady podmínek v ABGB

ABGB vymezuje v ust. § 697 – 700 základní předpoklady pro platnost podmínek, jimiž jsou:

- srozumitelnost podmínky
- možnost podmínky
- dovolenost podmínky
- zákaz podmínek vylučujících manželství

5.2.6.1 Srozumitelnost

ABGB obsahuje v ust. § 697 požadavek srozumitelnosti podmínky. Za nesrozumitelnou podmínku lze považovat takovou, která je neurčitě či neúplně vyjádřena, ani výkladem tedy nelze zjistit pravý smysl a význam podmínky.

Právní následky nesrozumitelné podmínky se rozlišují podle toho, zda nesrozumitelná podmínka byla připojena k závěti či ke smlouvě. K nesrozumitelné podmínce připojené k závěti se nepřihlíží (§ 697 ABGB), zatímco nesrozumitelná podmínka připojená ke smlouvě působí neplatnost celého právního jednání (§ 898 ABGB).

Jde-li o právní následky nesrozumitelných podmínek, projevuje se zde vliv římského práva, v tomto případě zůstalo zachováno odlišení právních následků podle toho, zda se právní jednání činí mezi živými či mezi mrtvými.

5.2.6.2 Možnost

Ust. § 698 ABGB upravuje požadavek možnosti podmínky, tedy její splnitelnosti. Není přítom rozhodné, zda se jedná o nemožnost počáteční či až dodatečnou nebo objektivní či subjektivní.

Právní následky nemožných podmínek připojených k závěti se posuzují podle toho, zda se jedná o podmínku odkládací či rozvazovací, v tomto případě se, na rozdíl od právních následků nesrozumitelných podmínek, setkáváme s moderním pojetím právních následků podmínek. Je-li podmínka odkládací, pak její nemožnost působí

neplatnost celého právního jednání, je-li rozvazovací, k nemožné podmínce se nepřihlíží. Nemožné podmínky připojené ke smlouvám způsobují dle ust. § 898 ABGB neplatnost úmluvy, neboť je stanoveno, že podmínky, ke kterým se v závěti nepřihlíží, činí právní jednání neplatným.

Vládní návrh z roku 1937 obsahuje (§ 784) ohledně právních následků nemožných podmínek připojených ke smlouvám změnu oproti ust. 898 ABGB. Právní následky odkládacích podmínek zůstaly nezměněny, ale u nemožných rozvazovacích podmínek je stanoveno, že se na ně hledí, jako kdyby nebyly připojeny.

5.2.6.3 *Dovolenost*

Analogická úprava jako u podmínek nemožných platí také pro podmínky nedovolené, opět se zde tedy u podmínek připojených k závěti rozlišuje, zda jde o podmínku rozvazovací či odkládací. Nedovolené podmínky u smluv budou v obou případech způsobovat neplatnost právního jednání.

Ačkoli v ust. § 698 ABGB výslovně vymezen pojem nedovolené podmínky nenalezneme, za nedovolené podmínky byly považovány takové, které se přičily právu nebo dobrým mravům. Příkladem podmínky odporující dobrým mravům může být podmínka, „že otec nesmí býti z dědictví vyživován, která se pokládá za nedovolenou.“¹⁰⁶

Vládní návrh z roku 1937 neobsahuje výraz podmínek nedovolených, ale vyjmenovává podmínky zmatené, přičící se zákonnému zákazu a přičící se dobrým mravům. Právní následky však platí stejně jako u podmínek nemožných, i zde tedy dochází ke změně právních následků u rozvazovací podmínky připojené ke smlouvě.

Dále v ust. § 699 bylo stanoveno, že jsou-li naopak připojeny podmínky možné a dovolené, nelze práva nabýt bez jejich splnění, přitom není důležité, zda jejich splnění závisí na náhodě, vůli dědice, odkazovníka či třetí osoby. Neobsahuje-li podmínka nic nedovoleného, je třeba se podle ní řídit, i tehdy, není-li pravděpodobné, že se dědic či odkazovník jejího splnění dožije.

¹⁰⁶ ROUČEK, F. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2. vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 285

Tato problematika byla řešena již dvorským dekretem ze dne 16. listopadu 1826, který řešil případ, kdy zůstavitel ustanovil v závěti dědicům omezení, že užitky získané z pozůstalosti jim náležejí až po uplynutí 50 let, do té doby se mají zmíněné užitky použít k církevním účelům. Tímto ustanovením byla téměř vyloučena možnost, že se dědicové užitků z pozůstalosti dožijí, proto se obrátili na úřady domáhající se změny v omezení poslední vůle. Již jmenovaným dekretem bylo rozhodnuto v jejich neprospěch s odůvodněním, že „*poněvadž v případě tomto vůle zůstavitelova nic protizákonného neobsahuje, má se úplně vyplniti a úřady mají se v podobných případech dle toho přesně vždy zachovati*“.¹⁰⁷

5.2.7 Zákaz podmínek vylučujících manželství

Ust. § 700 ABGB stanoví, že jde-li o podmínku, že dědic nebo odkazovník nemá uzavřít manželství, ani po dosažení zletilosti, je třeba na tuto podmínku hledět, jako by nebyla připojena. Toto kogentní ustanovení je nutné vykládat jako podmínku úplného zákazu vstupu do manželství.

Vládní návrh z roku 1937 tuto úpravu přejímá, došlo jen ke změně pojmu „zletilosti“, ten byl nahrazen pojem „svéprávnosti“, což bylo odůvodněno potřebou zohlednit všechny podmínky plné způsobilosti k právním jednáním. Změněné znění tak upravuje i případy, kdy způsobilost k právním jednáním byla omezena nebo jí byla osoba zbavena a tím opatrovnická moc nad dědicem či odkazovníkem prodloužena. V těchto případech se totiž zákaz manželství či předčasného manželství pokládá za důvodný.¹⁰⁸

Výjimkou z uvedeného zákazu podmínek vylučujících manželství je podmínka, že ovdovělá osoba, která má jedno nebo více dětí, nesmí uzavřít nové manželství. Dvorským dekretem č. 807 sb. z. s. ze dne 23. května 1844 je stanoveno, „*že to, co předepsáno v § 700, netýče se takového posledního nařízení, kterýmž pořizující zůstaví své manželce požívání celého dědictví nebo relativní části dědictví, aneb odkazu nějakého na čas vdovství jejího, aniž se vztahuje k posledním pořizením,*

¹⁰⁷ Obecný občanský zákoník mocnářství rakouského a nařízení pozdější k němu se vztahující. Praha: J. Mercy, 1885 s. 290

¹⁰⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937

*jimiž pořizující týmž způsobem opatří nějakou jinou osobu až do té doby, když by vešla v stav manželský*¹⁰⁹. Výše zmíněnou problematiku dále rozvádí výn. z 23. prosince 1862 č. 8251 kn. jud. 52, a sice, „*že bylo-li ovdovělé osobě, která od zůstavitele dědičným podílem aneb odkazem obmyšlena byla, na základě § 700 uloženo, aby se nevdávala, pozbývá podmínka tato platnosti, jakmile tato obmyšlená osoba děti, které tu byly v čase smrti zůstavitelovy, ztratila*“¹¹⁰. Úprava vychází z koncepce, že muž má určitou povinnost zaopatřit svou manželku po jeho smrti do okamžiku uzavření manželství nového, kdy tuto povinnost přebírá manžel nový. Tato ustanovení jsou přípustná, neboť rozvazovací podmínka v případě uzavření nového manželství sleduje zejména cíl zachovat dědictví potomkům.

Vládní návrh z roku 1937 v ust. § 515 rozšiřuje okruh osob, kterým může zůstavitel pod podmínkou zanechat nějaké poživací právo či jiný trvalý důchod. Může tak jít nejen o manželku po dobu jejího vdovství, ale také o jinou osobu do doby, než se provdá.

Další výjimkou ze zákazu podmínek vylučujících manželství je podmínka, že dědic nebo odkazovník neuzavře manželství s určitou osobou. Na tuto podmínku se hledělo, jako by byla platně uložena. Podmínka, že uzavře manželství s určitou osobou byla naopak považována za nepřípustnou.

Toto ustanovení ve vládním návrhu z roku 1937 nenalezneme.

5.2.8 Další ustanovení o podmínkách v ABGB

ABGB upravovalo v ust. § 701 také situaci, kdy se podmínka splnila již za života zůstavitele. V tomto případě se pak musela po jeho smrti opakovat jen tehdy, záležela-li v jednání dědice nebo odkazovníka a její opakování bylo možné.

Pokud zůstavitel v závěti výslovně nevyjádřil, aby se podmínka vztahovala i na náhradního dědice nebo odkazovníka, platí, že se na ně nevztahuje, jak vyplývá z ust. § 702 ABGB. Určité omezení poslední vůle, zejména podmínka se vztahovala zpravidla jen na individuálně určenou osobu či osoby, proto v případě, že by

¹⁰⁹ Obecný občanský zákoník mocnářství rakouského a nařízení pozdější k němu se vztahující. Praha: J. Mercy, 1885. s. 291

¹¹⁰ Obecný občanský zákoník mocnářství rakouského a nařízení pozdější k němu se vztahující. Praha: J. Mercy, 1885. s. 290

nastoupil institut náhradnictví, muselo být v testamentu výslovně uvedeno, aby i náhradní dědic či odkazovník byl tímto omezením poslední vůle vázán.

Výše uvedená ustanovení považovala v období první republiky superrevizní komise za natolik pokroková, že je bez výraznějších změn převzala.

5.2.9 Srovnání s právem římským

V ABGB se římskoprávní tradice projevuje napříč celým zákoníkem. Jde-li o podmínky, po vzoru římských právníků, je podrobně rozpracována úprava podmínky v rámci dědického práva, která současně platí jako obecná úprava pro podmínky připojené ke smlouvám.

Jde-li o pojem podmínky, ABGB se opět inspiruje v právu římském. Obsahem pravé podmínky může být tedy pouze nejistá, budoucí událost. Objevuje se zde po vzoru římského práva požadavek objektivní nejistoty, vylučuje se tedy událost přítomná či minulé.

Jedná-li se o vady podmínek a zejména jejich právní následky, můžeme zde sledovat zvláštní jev, kdy dochází ke kombinaci pojetí právních následků vadných podmínek v právu římském a právu moderním. Jde-li o nesrozumitelnou podmínku, odpovídá rozlišování právních následků zcela římskoprávnímu učení. Zatímco u nemožných a vadných podmínek se setkáváme s pojetím právních následků moderním, a sice, že je rozhodné, zda se jedná o podmínku odkládací či rozvazovací.

ABGB obsahuje také úpravu podmínek, které zakazují manželství, stejně jako v právu římském jsou takové podmínky obecně vyloučeny. Jde-li však o výjimky, setkáváme se s odlišným pojetím. Právo římské dovoluje platně uložit podmínku, že si vezme určitou osobu, zatímco ABGB tuto podmínku vylučuje. V rakouském právu lze platně uložit pouze podmínku, že si nevezme určitou osobu.

Jde-li o záměrné splnění či zmaření osobou, která na splnění či zmaření podmínky neměla vůbec působit, v ABGB, na rozdíl od práva římského, tato úprava chybí.

5.3 Podmínka ve Středním občanském zákoníku z roku 1950

5.3.1 Střední občanský zákoník (SOZ, zákon č. 141/1950 Sb.)

V roce 1948, po nastolení komunistického režimu, byla v rámci právnické dvouletky ustanovena kodifikační komise pro občanské právo hmotné, jež obsahovala sedm dílčích subkomisí. Úkolem komise bylo vytvořit nový občanský zákoník, který by odrážel společenské změny. SOZ byl vyhlášen dne 25. října 1950 a účinným se stal od 1. ledna 1951. Jeho struktura odpovídala zejména sovětskému modelu, došlo k oddělení rodinného práva od občanského a obsáhlé rekodifikaci občanského práva. Kodifikační komise se také zabývala problémem unifikace právního řádu, odstraněním právního dualismu a zavedením jednotného občanského práva pro celé území republiky. To se projevilo zejména příkloněním ke slovenským právním tradicím v oblastech, které třídnímu pojetí neodporovaly, zejména u dědického práva.¹¹¹

Po vzoru sovětské kodifikace, jež čerpala zejména z německého občanského zákoníku z roku 1896, byla přejata i struktura SOZ, která se lišila od systematiky zavedené ABGB. Nově byla rozšířena obecná část „Obecná ustanovení“, která obsahuje obecnou úpravu základních právních institutů. V ABGB všeobecnou část v tomto smyslu nenalezneme, úvodní část ABGB je omezena na 14 ustanovení „O občanských zákonech vůbec“, která obsahuje pouze výčet základních zásad občanského práva. Rozšířením této části se tak mj. v SOZ objevuje obecná úprava právních jednání (právních úkonů).¹¹²

Rozsáhlé změny neminuly ani dědické právo, dle nového pojetí je zařazeno spíše k právu rodinnému, než k právu věcnému, jak tomu bylo doposud. Hlavním účelem je utvrzení rodinných svazků. „*Skutečnost, že dědické právo, které platí ve vykořisťovatelských společenských formacích, slouží zvěčnění vykořisťovatelských vztahů, je zřejmá už z otrokářského práva římského.*“¹¹³ Zde je vytykáno zejména to, že dědit mohli pouze svobodní, vykořisťovatelé. Kritice nešel ani fakt, že téměř

¹¹¹ SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky*. KEY Publishing s.r.o., 2012. s. 21 – 23

¹¹² Důvodová zpráva k SOZ

¹¹³ ANDRES, B.; KNAPP, V. et al. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek III. Dědické – Rodinné právo. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Orbis, 1955. s. 7

neomezená dispozice zůstavitele s pozůstalostí ji mohla odsunout až na nejvzdálenější příbuzné.

Dřívější pojetí dědického práva jako zvláštního druhu věcného práva bylo kritizováno pro neomezenost soukromého vlastnictví vládnoucí třídy, která se v něm odrážela. Dle důvodové zprávy k SOZ bylo potřeba změnit pojetí dědického práva, neboť „*dědické právo ztratilo svou dřívější rodovou vázanost a rozšiřuje dispoziční svobodu soukromého vlastníka i za hranice jeho fyzického života*“.¹¹⁴ Nová úprava s sebou přináší změny v podobě zařazení dědického práva do práva rodinného, nikoli do vlastnického, kde plnilo funkci „*nástroje vykořisťování člověka člověkem*“. Po vzoru zákonodárství SSSR je rodinnému právu věnována zvláštní zákonná úprava. Dědické právo, které tedy nově není řazeno k právu věcnému, je chápáno jako právo svého druhu a je zařazeno na závěr všech občansko-právních ustanovení.

Cílem dědického práva je posílení rodinných vztahů upravením majetkových poměrů tak, aby nezasahovaly rušivě do vyšších citových vztahů rodiny. Důsledkem nové úpravy je přednostní postavení zákonných dědiců, pořizovací volnost zůstavitele je omezena, pokud by nebyla v souladu se základními zásadami dědického práva. Omezuje se instituce odkazu, možné jsou jen drobné odkazy movitých věcí.¹¹⁵

SOZ vycházel ze zásad důrazu na státní vlastnictví, prioritu přisuzoval státnímu plánu, který ovlivňoval veškerý hospodářský život, tím bylo znatelně potlačeno soukromého hospodaření. Přestože zákoník navazuje zejména na zásady sovětského práva, řada institutů čerpala z rakouské či německé kodifikace, nalezneme zde tedy i prvky kontinuity s předchozí úpravou. „*Převažuje hodnocení, že občanský zákoník z roku 1950 dosáhl velmi slušné legislativně technické úrovně a že i přes velké politické tlaky neopustil všechny zásady evropské demokratické právní kultury.*“¹¹⁶

¹¹⁴ Důvodová zpráva k SOZ

¹¹⁵ ANDRES, B.; KNAPP, V. et al. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Sv. III. Dědické – Rodinné právo. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Orbis, 1955. s. 7 – 11

¹¹⁶ DVOŘÁK, J.; MALÝ, K. et al. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. s. 177-180

5.3.2 Pojetí podmínky v SOZ

Jde-li o zařazení podmínek, SOZ nastolil změnu, na rozdíl od předchozích úprav je podmínkám věnována jen kusá úprava v rámci obecné části, konkrétně ji nalezneme jako součást úpravy právního jednání (právních úkonů). Úprava podmínek je tedy obsažena v části druhé, hlavě třetí, ust. § 53-55 SOZ. Oproti úpravě předchozí došlo k výraznému zestručnění úpravy podmínek, můžeme to odůvodnit snahou přiblížení úpravy širokým vrstvám obyvatelstva, dochází k celkovému zlaičtění úpravy. Podmínky připojené k závěti, v SOZ ztrácejí zcela na významu.

Mění se také pojetí podmínek, strany mohou učinit právní následky právních jednání závislé nejen na skutečnosti budoucí, ale také skutečnosti, která již nastala, pokud je jim neznámá. Tato změna je odůvodňována potřebami hospodářského života, jež žádají rozšíření tohoto pojmu. Výslovnou zákonnou definici SOZ neobsahuje, ale pojem podmínky vyplývá z ust. § 53 SOZ, které uvádí, že vznik, změnu anebo zrušení práva nebo povinnosti lze v právním jednání učinit závislými na splnění podmínky.

Na rozdíl od vládního návrhu z roku 1937, který považoval ustanovení věnovaná druhům podmínek za příliš teoretická a soustředil se zejména na praktické problémy související s podmínkami, SOZ se navrácí k výslovné úpravě druhů podmínek, a to odkládací a rozvazovací.

Jak uvádí důvodová zpráva k SOZ, ust. § 54 obsahuje, v souladu s pravidly socialistického soužití, ochranu před nekalým jednáním. Zakotvuje úpravu záměrného zmaření či splnění osobou, která není oprávněna do splnění či nesplnění podmínky zasahovat. V případě záměrného zmaření podmínky se na podmínku hledí, jako na splněnou, naopak u záměrného splnění jako na nesplněnou.

Ust. § 55 SOZ obsahuje základní vady podmínek, rozlišuje se zde nemožnost a nepřípustnost (nedovolenost). Právní následky nemožnosti či nepřípustnosti záleží, jako v předchozích úpravách, na druhu podmínek. Jde-li o podmínky odkládací, působí vada podmínky neplatnost právního jednání, zatímco k podmínce rozvazovací se nepřihlíží.

Jde-li o podmínky připojené k závěti, v souladu s ust. § 550 SOZ se na ně hledí jako na neplatná ustanovení, přičemž není rozhodné, zda se jedná o podmínku odkládací či rozvazovací. Stejně tak ostatní vedlejší doložky jsou považovány za neplatné. Neplatnost působí také ustanovení závěti o tom, na koho má přejít dědictví po smrti dědice. „*Zákon zásadně nepřipouští, aby dědic byl v závěti jakýmkoli způsobem omezován ve volném nakládání se zděděným majetkem, neboť takovými doložkami by mohlo být ztěžováno nebo mařeno účelné hospodářské využití zděděného majetku.*“¹¹⁷ Hlavním účelem úpravy neplatnosti podmínek v závěti, je posílení rodinných vazeb. „*Aby zůstavitel nemohl svou individuální vůlí zmařit základní zásady dědění ze zákona, vyjadřující vůli celku a záležející v tom, že dědické právo ve své nové funkci slouží především k posílení svazků rodinných.*“¹¹⁸

Ustanovením § 550 SOZ není však dotčeno právo zůstavitele zřídít věcné právo, které v době jeho života neexistovalo. „*Věcná práva, o která jde, jsou jen výronem práva vlastnického a jeho omezením. Pokud tedy zůstavitel měl právo dispoziční a mohl z titulu svého vlastnictví užívat věci způsobem, jakým se má užívat podle zřizovaného věcného práva, nelze tvrdit, že by šlo o majetek, který zde v době smrti zůstavitele nebyl.*“¹¹⁹

Dále v ust. § 539 SOZ je obsažena zákonná výjimka z neplatnosti podmínek vázaných k závěti, a sice že pořizovatel může v závěti ustanovit náhradního dědice pro případ, že původně povoláný dědic dědictví nenabude. Náhradní dědic je tedy ustanoven pod odkládací podmínkou, že původně povoláný dědic dědictví nebude moci nebo chtít ho nabýt. Teprve když nenabude dědictví ani náhradní dědic, nastupuje zákonná dědická posloupnost, pakliže se neuplatní ani ta, případně pozůstalost státu.¹²⁰ Toto ustanovení zakotvující obecné náhradnictví je třeba odlišovat od ustanovení upravujícího fideikomisární substituci, neboli svěrenecké náhradnictví, jež je považováno za neplatné. Institut svěreneckého nástupnictví umožňuje zůstaviteli udělit příkaz dědici, aby dědictví po své smrti nebo v jiných případech, jež určí zůstavitel, převedl na ustanoveného náhradního dědice.

¹¹⁷ ANDRES, B.; KNAPP, V. et al. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek III. Dědické – Rodinné právo. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Orbis, 1955. s. 48

¹¹⁸ Důvodová zpráva k SOZ

¹¹⁹ Usnesení občanskoprávního kolegia nejvyššího soudu ze 7. Listopadu 1953, EC 764/1953

¹²⁰ ANDRES, B.; KNAPP, V. et al. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek III. Dědické – Rodinné právo. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Orbis, 1955. s. 49

5.3.3 Srovnání s římským právem

Jde-li o srovnání práva římského a úpravy obsažené v SOZ, můžeme říci, že zde došlo k výraznému odklonu od římskoprávního pojetí. Povaha dědického práva zachovává individualistický přístup v tom smyslu, že pozůstalost připadne jednotlivým osobám. Ovšem dochází zde k odchýlení koncepce dědického práva od vlastnického práva a je prosazována nová orientace k rodinným vztahům. V popředí nestojí tedy zájmy jednotlivce, ale zájmy celé rodiny. Následkem tohoto nového pojetí podmínek je změna vzájemného poměru mezi podmínkami v závěti a u právních jednání obecně, zejména u smluv. Zatímco v římském právu byla podrobně rozpracována podmínka připojená k závěti, v SOZ tato úprava, až na ustanovení o neplatnosti připojených podmínek k závěti, zcela schází.

Samotný pojem podmínky doznal také změn, zatímco právo římské váže splnění podmínky na skutečnost pouze budoucí, SOZ toto pojetí rozšiřuje i na skutečnost minulou a přítomnou, rozhodující roli hraje nejistota, třebaže subjektivní.

5.4 Podmínka v zákoníku z roku 1964

5.4.1 Občanský zákoník 40/1964 Sb. (OZ, zákon č. 40/1964 Sb.)

V roce 1960 byla přijata nová ústava, označovaná za “Ústavu vítězného socialismu”, která ukončila období přechodu od kapitalismu k socialismu. *“Přešli jsme k další etapě budování socialistické společnosti, v níž se plně rozvinou a uplatní všechny formy socialistického života.”*¹²¹ V návaznosti na novou ústavu bylo potřeba upravit také občanské právo, vznikl tak zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Tento kodex se výrazně odlišoval od kontinentálních úprav občanského práva, neboť občanské právo bylo pojato jako nástroj řízení společnosti, který chrání třídní zájmy a hodnoty. Zákoník tedy plně odpovídal socialistickému zřízení. Na úseku občanského práva došlo k dalšímu oddělení práva hospodářského, mezinárodního obchodu a pracovního práva, jež se staly samostatnými zákoníky. Zúžila se také jeho věcná

¹²¹ Důvodová zpráva k OZ

působnost, neboť zatímco SOZ upravoval veškeré majtkové vztahy, OZ obsahoval úpravu pouze spotřebitelských majtkových vztahů.¹²²

Změnila se povaha občanskoprávních norem, dispozitivní ustanovení nahradily kogentní normy, od kterých se není možné odchýlit, ledaže by to bylo výslovně dovoleno. Dále se objevuje převaha veřejnoprávních prvků, což pro občanské právo, jako právo soukromé, není typické. V OZ se objevuje značná tendence potlačování tradičních právních institutů s odůvodněním, že se jedná o instituty buržoazního práva, které jsou pro vyspělého socialistického člověka bez významu, byla tak vypuštěna úprava držby a vydržení i sousedských práv. V právu dědickém byla úprava odkazů i možnosti vydědění zcela odmítnuta.

S ohledem na společenské, politické i hospodářské změny, které byly důsledkem událostí z listopadu 1989, bylo nutné upravit občanský zákoník tak, aby odpovídal novým společenským poměrům. V roce 1991 byla zákonem č. 509/1991 Sb. přijata rozsáhlá novelizace občanského zákoníku. V průběhu dalších let došlo ještě k několika dílčím novelám, reagujícím zejména na požadavek souladu občanského práva s evropskými standardy, žádná z nich však svým rozsahem nepřekonal novelu z roku 1991.¹²³

5.4.2 Pojetí podmínky v OZ

Stejně jako v předchozí úpravě i v OZ úpravu podmínek nalezneme v obecné části, v rámci úpravy právních jednání. Úpravě podmínek v rámci právních jednání je věnováno ust. § 36 OZ, ze kterého vyplývá možnost vázat právní následky právního jednání na splnění podmínky.

Jde-li o pojem podmínky, v OZ nenalezneme výslovnou zákonnou definici. Obecně jsou však podmínky chápány jako nahodilé složky právního jednání. V návaznosti na úpravu obsaženou v SOZ chápe OZ skutečnost, na níž se právo činí závislým jako skutečnost, o níž není jisté, zda nastane nebo nastala, popř. není jisté zda nastane. Opět se zde setkáváme s důrazem na nejistotu subjektivního charakteru.

OZ obsahuje také v ust. § 36 odst. 2 základní dělení podmínek na odkládací a rozvazovací, stejně jako v předchozích úpravách je toto dělení nezměněno. Současně

¹²² <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹²³ viz tamtéž

OZ řeší výslovně vzájemný poměr mezi těmito druhy podmínek ve prospěch podmínky odkládací. Dle ust. § 36 odst. 5 nevyplývá-li z právního jednání nebo jeho povahy něco jiného, má se za to, že podmínka je odkládací. Důvodem je, že „zákonodárce vždy pokud možná prosazuje zájem na tom, aby účinky právního jednání spíše nastaly než nenastaly“.¹²⁴

Jedná-li se o problematiku záměrného zmaření či splnění podmínky osobou, již je splnění či zmaření ku prospěchu, OZ obsahově navazuje na úpravu z SOZ. Záměrným zmařením se stává právní jednání nepodmíněním, zatímco k záměrnému splnění podmínky se nepřihlíží.

Aby podmínky byly považovány za platná ustanovení v právním jednání, musí splňovat určité požadavky. OZ výslovně uvádí pouze možnost, tj. splnitelnost, avšak teorie dovozuje i další požadavky, jimiž jsou dovolenost, tedy soulad s právem a v neposlední řadě soulad s dobrými mravy. Ust. § 36 odst. 1 upravuje výslovně pouze následky nemožné rozvazovací podmínky, nemožnost způsobuje, že se k podmínce nepřihlíží. Teorie dovodila, že stejně jako u předchozích úprav, nemožná odkládací podmínka má za následek neplatnost celého právního jednání.

Jde-li o dědické právo, základním účelem zůstává posílení rodinných, příbuzenských a osobních vztahů. Dědění ze závěti úprava připouští, nicméně pořizovací volnost zůstavitele je omezená, jako nejvhodnější způsob přechodu majetku zůstavitele je chápáno dědění ze zákona. Cílem úpravy dědického práva je zejména: „zajištění, aby předměty osobního majetku zemřelého občana nabyli především ti, kteří jsou s ním v blízkém osobním a citovém vztahu, tedy zejména členové rodiny a ostatní blízcí příbuzní“.¹²⁵

Podmínky připojené k závěti nezpůsobují dle ust. § 478 OZ žádné právní následky. Pokud tedy zůstavitel uvede do závěti podmínky, nepůsobí to neplatnost závěti, ani neplatnost ustanovení podmínkou vázaného, ale k podmínce nebude přihlíženo. Oproti předchozí úpravě, která obsahovala v ust. § 550 SOZ výčet neplatných ustanovení, došlo v OZ k ještě většímu zestručnění úpravy, neboť se omezil pouze na pojem podmínky. Za neplatné podmínky jsou však teorií

¹²⁴ ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník*. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha, a.s., 2008. s. 245

¹²⁵ Důvodová zpráva k OZ

považovány nejen podmínky odkládací a rozvazovací, ale také i příkazy a obdoba dřívější fideikomisární substituce.¹²⁶

V souladu s ust. § 477 OZ může zůstavitel v závěti ustanovit dědice, případně určit jejich podíly, případně věci nebo práva, která jim mají připadnout, jakékoli připojené podmínky však nepůsobí žádné právní následky. Jde-li tedy o podmínku, závěť platí za nepodmíněnou a k podmínkám se nepřihlíží. „*Pokud byl zůstavitel v době smrti vlastníkem nemovitosti a pokud v závěti uvedl, že se tyto nemovitosti mají po jeho smrti prodat a získaná cena se má rozdělit mezi dědice v podílech, které v závěti určil, nabudou dědicové na základě závěti stanovené podíly na nemovitosti, k podmínce obsažené v závěti se nepřihlíží.*“¹²⁷

Jde-li o výjimky z kogentního ust. § 478 OZ, výslovně je připuštěn pouze příkaz k započtení. Ust. § 478 OZ upravuje problematiku započtení na dědický podíl, neboli kolaci. Při dědění ze zákona se započtení na dědický podíl předpokládá obligatorně, a sice, že dědici se započte na jeho dědický podíl to, co za života zůstavitele od něho obdržel, vyjma obvyklých darování. Jedná-li se o dědice uvedeného v ust. § 473 OZ, započte se kromě toho i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel i dědicův předek. Naproti tomu při dědění ze závěti se toto započtení uplatní jen v případě, že k němu dal zůstavitel příkaz nebo v případě, že k němu zůstavitel příkaz sice nedal, ale dědic povoláný závětí by byl proti neopomenutelnému dědici neodůvodněně zvýhodněn. Tento příkaz v závěti nemá povahu podmínky, na jejímž splnění je závislé nabytí dědictví, jeho účelem je spravedlivé rozdělení dědictví s vyrovnáním rozdílů vzniklých tím, že některému dědici se již za života zůstavitele dostalo určitého prospěchu.¹²⁸

K závěti mohou být platně připojena také určitá ustanovení, ke kterým se přihlíží, ačkoli jsou podobná podmínce. Konkrétně se jedná o možnost zřídit věcné břemeno na nemovitosti, která náleží do dědictví, dále ustanovení náhradního dědice nebo stanovení povinnosti pro jednoho dědice povoláného závětí k vyplacení dědice jiného.

¹²⁶ ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník*. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha, a.s., 2008 s. 1283

¹²⁷ NS R 15/85

¹²⁸ ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník*. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha, a.s., 2008 s. 1283

Jde-li o možnost závětí zřídit věcné břemeno na nemovitosti, jež spadá do dědictví, stejně jako v SOZ je toto připuštěno. Nelze na toto ustanovení hledět jako na podmínku, neboť zůstavitel tak realizuje pouze své právo, které mu zákon přiznává. Právní praxí se upravila i situace, jak postupovat, jestliže zřízení věcného břemena na základě závěti by omezovalo dědické nároky neopomenutelných dědiců. „*Pokud by došlo ke střetu takto založeného dědického podílu s dědickým nárokem neopomenutelných dědiců, jež jsou chráněni zákonem, musel by se upravit rozsah věcného břemene tak, aby jeho kapitalizovaná hodnota nezkracovala povinné díly neopomenutelných dědiců, nebo ponechat věcné břemeno v plném rozsahu, jak je obsaženo v závěti, a uložit dědici tohoto břemena, aby doplnil povinné díly neopomenutelných dědiců peněžitě.*“¹²⁹

Za nepřipustnou podmínku nelze považovat ani ustanovení náhradního dědice v závěti, ani ustanovení náhradního dědice náhradnímu dědici. V tomto případě se jedná o realizaci práva přiznaného v ust. § 477 OZ, a sice práva ustanovit závěti dědice. „*Má-li zůstavitel právo zaměnit zákonnou dědickou posloupnost určením dědiců ze závěti, nelze mu bránit ani v tom, aby obdobně jako je tomu v zákoně, určil pořadí dědiců.*“ Vznik dědického práva náhradního dědice, který nastoupí na místo závěti prvně povolaneho dědice, jež z nějakého důvodu dědictví nenabude, je sice podmíněn, ale nelze ho považovat za podmínku v pravém slova smyslu. Je zde však třeba, stejně jako u úpravy předcházející, rozlišovat mezi obecným náhradnictvím, jež je uvedeno výše a náhradnictvím svěreneckým, které OZ považuje za nepřipustné.¹³⁰

Jestliže zůstavitel určí v závěti povinnost dědice vyplatit někomu určitou finanční částku, nelze na takto stanovenou povinnost hledět jako na podmínku, ke které se nepřihlíží. Jde totiž o vyjádření dědického podílu formou výplaty peněžitě částky. „*Ustanovení závěti o povinnosti dědice (dědiců) vyplatit peněžitě podíly jiným osobám nemá charakter podmínky, která nemá právní následky.*“¹³¹

¹²⁹ NS sp. zn. 4 Cz 56/91

¹³⁰ ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník*. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha, a.s., 2008 s. 1283

¹³¹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, sp. zn. 24 Co 51/2001

5.4.3 Srovnání s římským právem

Vzhledem k tomu, že celkové pojetí OZ je inspirováno zejména sovětskou úpravou, stejně jako SOZ, úprava podmínek je v těchto uvedených zákonících téměř totožná. OZ tak stále představuje odklon od římskoprávní tradice, jež se projevuje nejen v pojetí podmínek, ale také v chápání pojmu podmínky.

Jde-li o pojetí podmínky v OZ, stejně jako v úpravě obsažené v SOZ, stojí v popředí zájmy celého rodu, nikoli pouze jednotlivce. Římská jurisprudenc se primárně zabývala podmínkou připojenou k závěti, úprava podmínek ve smlouvách byla rozpracována méně, což bylo dáno zejména tehdejším významem dědického práva, konkrétně závěti. OZ naproti tomu podmínku jako vedlejší doložku závěti zcela vylučuje, zatímco podmínka ve smlouvách může být platně uložena.

Zaměříme-li se na pojem podmínky, opět se zde projevuje návaznost na SOZ, jež splnění podmínky činil závislé na skutečnosti nejisté, a to budoucí, přítomné i minulé.

5.5 Podmínka v novém občanském zákoníku

5.5.1 Nový občanský zákoník (NOZ, zák. č. 89/2012 Sb.)

Vzhledem k tomu, že předchozí úprava, i po mnohých novelizacích, stále odpovídala některým přístupům socialistické legislativy z 50. a 60. let 20. století, přistoupil zákonodárce k rekonstrukci soukromého práva. V roce 2012 tak byl po mnohaletých přípravách schválen zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinnosti nabyl dne 1.1.2014. NOZ buduje novou koncepci soukromého práva, kterou soustředí do jediného předpisu. Ideovým východiskem se stal zejména vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z roku 1937, NOZ se tak celkově přiklání k evropským kontinentálním tradicím.¹³²

Jde-li o dědické právo, NOZ se navrácí k tradičnímu pojetí, kdy je kladen důraz na vůli a volnost rozhodování zůstavitele. Jak uvádí důvodová zpráva k NOZ, jde o formu vyjádření respektu a úcty k zůstavitelově vůli. NOZ v souvislosti

¹³² <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

s dědickým právem zavádí také k velké množství tradičních institutů, např. odkaz, dědickou smlouvu, vedlejší doložky v závěti.

5.5.2 Pojetí podmínky v NOZ

Jde-li o zařazení podmínek, NOZ kombinuje tradiční zařazení podmínek obsažené v ABGB a vládním návrhu z roku 1937 se zařazením zavedeným do českého právního řádu SOZ. Podmínky jsou obecně upraveny po vzoru SOZ a OZ v obecné části v rámci úpravy právních skutečností, konkrétně právních jednáních, v ust. § 548 – 549 NOZ. Dále jsou podmínky obsaženy v rámci dědického práva jako jedny z vedlejších doložek připojených k závěti v ust. § 1561 - 1563.

Ačkoli zákonodárce v úvodní části důvodové zprávy k NOZ označuje za východisko nové úpravy zejména vládní návrh z roku 1937, úprava podmínek obsažená v rámci právních jednáních téměř doslovně přejímá úpravu podmínek z ust. § 36 OZ. Úprava podmínek, jež je součástí úpravy právních jednání, platí za obecnou vůči podmínkám v závěti, které ji dále rozpracovávají. Jde-li o užití pojmu právního jednání, namísto pojmu právního úkonu, který byl do našeho práva zaveden občanským zákoníkem z roku 1950, NOZ se zde vrací k tradičnímu českému právníckému pojmosloví. „*Obnovený výraz také lépe vyhovuje po jazykové stránce (srov. právně jedná a proti tomu činí právní úkon).*“¹³³ Je otázkou, zda nebylo vhodnější ponechat zažitý termín právní úkon, který se v českém právním řádu užíval téměř 65 let nebo zda obnovit užívání tohoto tradičního pojmu. Pro právní praxi tato změna pravděpodobně žádné důsledky mít nebude.

Pojetí pojmu podmínek se navrácí k tradiční úpravě obsažené v ABGB či vládním návrhu z roku 1937, účinnost právního jednání se činí závislou na skutečnosti, která je v době uskutečnění právního jednání nejistá. Aby byla považována podmínka za pravou, musí se jednat o skutečnost budoucí, nikoli tedy přítomnou či minulou, jak tomu bylo v SOZ a OZ. Dle dosavadní úpravy obsažené v ust. § 36 odst. 1 OZ mohly strany vázat na splnění podmínky vznik, změnu či zánik práv nebo povinností. NOZ uvádí, že podmínky mohou působit pouze na vznik, změnu nebo zánik práv. „*Při interpretaci tohoto ustanovení je třeba vycházet z účelu*

¹³³ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

*podmínky, smyslu a záměru stran a jejich očekávání, které s podmínkou spojují.*¹³⁴

Ve valné většině však strany podmiňují právní jednání jako celek, zahrnující jak práva, tak povinnosti.

Jde-li o druhy podmínek, NOZ výslovně v ust. § 548 odst. 2 rozeznává podmínky odkládací a rozvazovací. NOZ také navazuje na úpravu vzájemného poměru podmínky odkládací a rozvazovací obsaženou v OZ.

Zákonodárce neopomenul v ust. § 549 NOZ upravit problematiku záměrného zmaření či splnění podmínky neoprávněnou osobou, ve srovnání s předchozí úpravou dochází k terminologické změně u záměrného zmaření podmínky. NOZ hledí na záměrně zmařenou podmínku jako na splněnou, zatímco OZ považuje právní jednání za nepodmíněné. Tvůrci NOZ považovali tuto změnu za nutnou, neboť OZ, konkrétně u podmínky rozvazovací nedomýšlí některé důsledky. Pokud osoba, které je nesplnění rozvazovací podmínky na prospěch, zmaří její splnění, dosáhne toho, že se na právní jednání hledí jako na nepodmíněné, což odpovídá jejímu záměru. Důvodová zpráva k NOZ uvádí, že zákonné ustanovení § 36 odst. 3 OZ tedy namísto sankce za zmaření podmínky umožňuje obejít účel podmínek a právní jednání tím učinit nepodmíněným. NOZ upravuje tedy odlišně právní následky zmaření podmínek, než OZ, inspirací mu byla úprava obsažená v německém občanském zákoníku z roku 1896 (§ 162 BGB). OZ současně opomíjí případy, kdy osoba, která záměrně zmaří splnění podmínky je k tomu oprávněna, tento nedostatek byl v ustanovení § 549 odst. 2 NOZ také odstraněn.¹³⁵

Zákon výslovně upravuje požadavek, aby byla podmínka možná, tedy aby mohla skutečnost, na níž závisí splnění podmínky, objektivně nastat. V ust. § 548 odst. 1 NOZ jsou výslovně upraveny právní následky pouze nemožné podmínky rozvazovací, jež způsobuje, že se k podmínce nepřihlíží. Jde-li o nemožnou podmínku odkládací, zákon její právní následky neupravuje. Teorie se přiklání k řešení, že pokud jde o počáteční nemožnost podmínky, působí neplatnost právního jednání, jež závisí na podmínce. V případě dodatečné nemožnosti platí, že právní jednání od vzniku této nemožnosti je nepodmíněno, k podmínce se nepřihlíží.

¹³⁴ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. et al. *Občanský zákoník*. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2014. s. 1326

¹³⁵ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Nejzásadnější změnou, kterou NOZ přinesl v souvislosti s podmínkami, je obnovení institutu vedlejších doložek, tedy i podmínek, v závěti. Dle ust. § 478 OZ podmínky připojené k závěti nemají žádné právní následky. NOZ se navrácí k tradičnímu pojetí a vychází z koncepce, že jedná-li se o majetek zůstavitele, je rozhodující jeho vůle, jak s ním po jeho smrti naložit. V popředí stojí zájmy jednotlivce, nikoli rodiny, jak tomu bylo v SOZ či OZ. Zůstaviteli je dle ust. § 1551 odst. 1 NOZ umožněno připojit k závěti podmínku, určení času nebo příkaz. *NOZ se odvrací od tradice založené u nás totalitním právem a vychází zejména z vládního návrhu občanského zákoníku z r. 1937 s přihlédnutím ke standardním evropským zákoníkům.*¹³⁶

Možnost připojit k závěti vedlejší doložky, tedy i podmínky, však neplatí absolutně, zákon v ust. § 1551 odst. 1 poskytuje ochranu dědicům či odkazovníkům před vedlejšími doložkami, které by směřovaly jen k jejich zřejmému obtěžování ze zjevné zůstavitelovi svévole. K těmto vedleším doložkám zákon nepřihlíží. Jako příklad takových podmínek uvádí důvodová zpráva k NOZ např. podmínku, že povolanému dědici případně dědictví, opustí-li své zaměstnání nebo ukončí-li své studium. Vzhledem k tomu, že se po dlouhá léta nepřipouštělo připojení vedlejších doložek k závěti, „*má se za to, že ke korekci zjevných excesů nepostačí obecná ustanovení první části osnovy o mezích autonomie vůle a navrhuje se vyloučit právní existenci vedlejších doložek dědice zjevně obtěžujících, aniž je k tomu rozumný účel*“.¹³⁷ Je otázkou, zda zavedení neurčitého pojmu „zřejmé obtěžování“ je nejvhodnějším řešením. Zákonodárce tím do jisté míry přenáší odpovědnost na soudní praxi.

Dále se nepřihlíží k vedlejší doložce, jež odporuje veřejnému pořádku, tou může být např. příkaz podporovat nezákonnou organizaci rozněcující rasovou či náboženskou nenávist. Jak uvádí J. Salač, v případě veřejného pořádku jde o slučitelnost právního jednání s celým právním řádem, obecnými právními zásadami a patrně i společenským řádem v širším slova smyslu. „*Sféra záběru korektivu veřejného pořádku přechází v těch právních řádech, které pracují jak s pojmem*

¹³⁶ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹³⁷ tamtéž

*veřejného pořádku, tak dobrých mravů, plynule do sféry dobrých mravů.*¹³⁸ Stejně tak se nepřihlíží ani k vedlejší doložce, která je nesrozumitelná.

Výslovně je v ust. § 1552 NOZ uveden zákaz uložení vedlejší doložky týkající se manželství, tedy aby dědic či odkazovník manželství uzavřel, neuzavřel, aby v něm setrval či ho zrušil. Lze však někomu zříditi právo na dobu, než manželství uzavře.¹³⁹ Ačkoli tato úprava vychází z ABGB (§701) a vládního návrhu z roku 1937 (§ 515) dochází zde k určité modifikaci. Zákaz připojení podmínek, které by zakazovaly manželství platí pro všechny úpravy stejně. NOZ na rozdíl od ABGB a vládního návrhu z roku 1937 nezná z této zásady žádnou výjimku.

Jde-li konkrétně o úpravu podmínek v závěti, NOZ ji upravuje v ust. § 1561 – 1563, s obdobnou se setkáme již ve vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937, popřípadě v ABGB, kterou je NOZ inspirován. Na rozdíl však od těchto úprav, kde ustanovení o podmínkách v závěti platí obecně i pro veškerá právní jednání, v NOZ se setkáváme s opačným pojetím. Pro podmínky v závěti platí obecně ustanovení o právním jednání v obecné části NOZ. Tato změna pojetí je dána vývojově. Jde-li o úpravu podmínek v rámci právních jednání, NOZ spíše navazuje na obecnou úpravu právních jednání v SOZ a OZ.

Jde-li o podmínku potestativní, platí, že není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele, musí být jednání, jímž se podmínka splní vykonáno po smrti zůstavitele. A to i v případě, pokud by to znamenalo jeho opakování, je-li opakování možné (§ 1562 NOZ).

Zákonodárce vymezuje v ust. § 1562 NOZ podmínky pro nabytí toho, co je vázáno odkládací podmínkou. Je tak zapotřebí, aby osoba povoláná závětí přežila zůstavitele a byla způsobilá dědit. Tato úprava opět čerpá z vládního návrhu z roku 1937 a ABGB.

Přestože úprava podmínek obsažená v obecné části NOZ, která současně platí i pro podmínky v závěti, již upravuje právní následky nemožné rozvazovací podmínky, v ust. § 1563 odst. 1 NOZ dochází k jejímu dílčímu opakování. Zákonodárce znovu upravuje právní následky nemožné rozvazovací podmínky, tedy že se k ní nepřihlíží. Důvodová zpráva uvádí, že je to odůvodněno požadavkem

¹³⁸ SALAČ, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 173

¹³⁹ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

srozumitelnosti úpravy. Na rozdíl od úpravy podmínek v rámci právních jednání obsahuje ust. § 1563 odst. 2 úpravu právních následků nemožné odkládací podmínky, která působí neplatnost ustanovení jí vázaného.

Skutečnost, že NOZ čerpá z SOZ a OZ, jde-li o úpravu podmínky v rámci právního jednání a tu kombinuje s úpravou podmínky v závěti obsaženou ve vládním návrhu z roku 1937 a v ABGB, je, s ohledem na jejich rozdílnost, nezvyklou. I pojetí podmínek se v těchto úpravách liší, dle SOZ a OZ může být skutečnost, na níž závisí splnění podmínky, budoucí, přítomná i minulá, rozhodné je, že je stranám neznámá. Naproti tomu ABGB a vládní návrh z roku 1937, v souladu s římskoprávním pojetím, trvají striktně pouze na nejisté skutečnosti budoucí, k tomuto pojetí se přiklání i NOZ.

V souvislosti s podmínkami v závěti je otázkou, zda obnovovat možnost připojení vedlejších doložek v závěti. V souladu s celkovým rázům NOZ a jeho přikloněním k individualistickému pojetí, s nímž se setkáváme již v právu římském, se znovuzavedení úpravy podmínek v závěti jeví jako vhodný krok. Nicméně je třeba se zabývat otázkou, zda pro český právní řád není již po téměř 65 letech tradičním pojetím to, které podmínky v závěti vylučuje a úpravy, ze kterých NOZ vychází nejsou již v tomto ohledu přežitkem.

5.5.3 Srovnání s římským právem

Jde-li o zařazení podmínky, NOZ spojuje dvě protikladné koncepce, tradiční, jež se projevila zejména v ABGB a vládním návrhu z roku 1937 a koncepci, kterou obsahuje SOZ a OZ. Podmínky jsou v NOZ upraveny jednak v rámci právních jednání a také v rámci závěti. Na rozdíl od pojetí římskoprávního, kde veškerá úprava podmínek při právních jednáních vycházela z úpravy podmínek v závěti, platí za obecnou úprava podmínek v rámci právních jednání. Oproti úpravám podmínek v SOZ a OZ však upravuje i podmínky připojené k závěti. Vliv římského práva se zde neprojevuje tak silně jako např. v úpravě podmínek v ABGB, ale přeci jen některé pilíře, jež položilo římské právo, přetrvávají i v nejmodernějším právu.

NOZ se zcela ztotožňuje s pojetím pojmu podmínky v právu římském, splnění podmínky je tedy vázáno na skutečnost nejistou budoucí. Navrací se tedy k požadavku ryze objektivní nejistoty podmínek.

6 Závěr

Podstatou této práce je rozbor podmínky jako vedlejšího ustanovení a porovnání její úpravy v právu římském a moderním. Lze shrnout, že římská jurisprudencce položila základy úpravy podmínek. Římskoprávní učení bylo považováno za ideál i daleko pozdějšími právními úpravami. Jde-li o rozsah a podrobnost úpravy podmínky v římském právu, můžeme říci, že dosud nebylo překonáno.

Jde-li o pojetí podmínky, v průběhu let nezůstalo konstantním, právu římském platí za obecnou úpravu podmínky úprava podmínky připojené k závěti, ta je také daleko více rozpracována, než úprava podmínky u jiných právních jednání. Je to dáno dvěma aspekty, jednak tím, že římské právo považovalo za střed zájmu jednotlivce, což se nejvíce projevilo v právu dědickém. Za druhé tím, že římské právo neznalo obecný pojem právního jednání, úprava podmínek se tedy vyskytovala u každého institutu zvláště a jelikož úprava podmínky byla nejpodrobnější, platila za obecnou, vztahovala se tedy i na smluvní vztahy. S tímto pojetím se v českém právním řádu setkáváme do roku 1950.

Římští právníci vyžadovali vázanost podmínky na nejistou skutečnost budoucí, pouze toto pojetí je pokládáno za pravé. Nejistota subjektivního charakteru nehrála v římském právu žádnou roli.

ABGB navazuje na římskoprávní učení, jak celkovým pojetím podmínky, jež za obecnou úpravu považuje úpravu podmínky v závěti, tak i pojem podmínky vyžaduje objektivní nejistotu, tedy vázanost budoucí. U vadných podmínek bych chtěla upozornit na kombinaci pojetí římskoprávního a moderního. Nesrozumitelnost podmínky se posoudí dle římskoprávního hlediska – je-li právní jednání učiněno mezi živými, působí neplatnost celého právního jednání, je-li právní jednání učiněno mezi mrtvými, k podmínce se nepřihlíží. Zatímco právní následky nemožných a jinak vadných podmínek se posuzují dle kritéria, zda jde o podmínky odkládací či rozvazovací. Odlišnou úpravu oproti římskému právu obsahuje ABGB ohledně podmínek týkajících se manželství, ABGB vylučuje podmínky, že si někdo vezme určitou osobu, zatímco pokud je podmínka uložena tak, že si nevezme určitou osobu, může být platně uložena. Problematika záměrného, neoprávněného zmaření a splnění podmínky v ABGB chybí, zde se můžeme dohadovat, co vedlo zákonodárce

k vypuštění úpravy, neboť římské právo, jež bylo pro ABGB základním ideových východiskem tuto problematiku rozpracovává. I po hlubším rozboru však tato otázka zůstává neuzavřena.

V souvislosti s úpravou podmínek v SOZ dochází k porušení tradice římského práva, SOZ představuje odchýlení od římskoprávního pojetí. Na rozdíl od pojetí, že centrem zájmu je jednotlivec, SOZ zavádí úpravu, kde v popředí jsou zájmy rodiny. Úprava podmínek tak doznala zásadních změn, byly upraveny jen v rámci právních jednání a podmínky připojené k závěti jsou považovány za neplatné. Nově lze chápat i vymezení pojmu podmínky, rozhodná je zde nejistota subjektivního charakteru, což má za následek, že podmínka může být vázána na událost budoucí, přítomnou i minulou. V dobová literatura vysvětlení pro tuto změnu neposkytuje, můžeme se tedy opět pouze domnívat, co bylo záměrem zákonodárce.

OZ navazuje na svého předchůdce (SOZ), jde-li o římskoprávní tradici, nadále OZ představuje odklon od římského práva, a to jak v celkovém pojetí podmínek, tak v chápání pojmu podmínky.

Úprava podmínek připojených k závěti v NOZ představuje návrat k tradicím římského práva. Jde-li však o celkové pojetí a zařazení podmínky, NOZ kombinuje dvě protichůdné koncepce. Úprava podmínek v rámci právních jednání je inspirována OZ a platí jako úprava generální, zatímco úprava podmínek v závěti je speciální úpravou a je ovlivněna vládním návrhem z roku 1937, potažmo i římským právem. Je otázkou, zda tato kombinace je vhodnou variantou. S jistotou však můžeme říci, že se jedná o řešení neobvyklé. Pojem podmínky je vymezen po vzoru římského práva jako vedlejší ustanovení vázané pouze na nejistou událost budoucí. Předně je se třeba zabývat tím, zda vůbec znovuzavedení podmínek v závěti je přínosným postupem. S ohledem na celkové pojetí NOZ a jeho individualistický přístup, se obnovení tohoto institutu nabízí. Vzhledem k tomu, že celkově je úpravě podmínek v závěti věnováno málo pozornosti, a to i v právních úpravách, které ji nejen výslovně umožňují, dokonce i považují za generální (ABGB, vládní návrh z roku 1937), nebudou zřejmě považovány za stěžejní právní institut. Zda se však obnovení podmínek v závěti osvědčí či nikoli, ukáže až praxe. Osobně se domnívám, že podmínky jsou natolik zapomenutým institutem, že většího přínosu pro praxi mít nebudou.

Vzhledem k omezenému rozsahu práce je téměř vynecháno, až na zmínku o podmínce v Koldínově zákoníku, meziobdobí mezi právem římským a moderními

úpravami. Stranou tak zůstává např. úprava nemravných podmínek ve středověkém kanonickém právu, jež také nepochybně ovlivnila pojetí podmínky.

Ačkoli se již tradice římského práva neprojevuje v současném právu tak silně, můžeme říci, že některé konstrukce položené římskou právní vědou se uplatňují dodnes.

Resumé

The diploma thesis „Condition as an ancillary provision in the will of the Roman and modern law“ deals with the analysis of a condition as an ancillary provision, especially in a will. Simultaneously compares modification of the conditions in Roman and modern law. Might be summarized that the Roman jurisprudence has laid the basics for the modification of the conditions. The Roman legal doctrine has been considered as an ideal, even in the later stage of legal modifications. In the case of the extent and particularity of the modification of condition in Roman law, we can assume that it has not yet been overcome.

The diploma thesis is split, apart from the preface and conclusion, into four parts, with the first part containing general interpretation of the conditions, which focuses especially on the Roman legal modification, is supported by the selected fragments out of the *Corpus iuris civilis* codification of the emperor Justinian from 6th century AD. It is simultaneously outlined further development of the conditions, in general by each question, for further understanding.

The following part is devoted to distinction of a condition and the determination of time, as a condition of the most similar institute. The basic way-out is again the Roman legal modification, where the modification of time determination together with its transformation during the development is briefly outlined (The General Civil Code from 1811, Middle Civil Code, Civil Code from 1964 and the Civil Code from 2012).

The third part of the thesis deals with the interpretation of conditions in contracts, with this part not providing the comprehensive modification of the conditions linked to the contracts, but only modifying the divergence from the conditions in the will.

The last part discusses the modification of the conditions in the particular civil codes (The General Civil Code from 1811, Middle Civil Code, Civil Code from 1964 and the Civil Code from 2012). Individual civil codes are briefly compared to Roman law at the end of the part.

Despite the tradition, the Roman law does not take such a shape in the current law, we can conclude that some of the structures laid by the Roman jurisprudence are still applied nowadays.

7 Seznam použité literatury

7.1 Literatura

7.1.1 Knižní

Česká

- ANDRES, B.; KNAPP, V. et al. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek 1. Obecná část – Práva věcná. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Orbis, 1955.
- ANDRES, B.; KNAPP, V. et al. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek III. Dědické – Rodinné právo. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Orbis, 1955.
- ARNDST, C. L. *Učební kniha Pandekt*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. ISBN 978-80-7357-517-5.
- BARTOŠEK, M. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. Praha: Academia, ISBN 80-200-0545-5.
- BARTOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0243-X.
- BARTOŠEK, M. *Škola právníckého myšlení*. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066-579-3.
- BLAHO, P. *Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1749-7.
- DOSTALÍK, P. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-150-2.
- DVOŘÁK, J.; MALÝ, K. et al. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. ISBN 978-80-73-57-753-7.
- DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. et al. *Občanské právo hmotné*. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013. ISBN 978-80-7478-326-5.
- DROŽÁK, J.; MALÝ, K. et al. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-753-7
- ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník*. Velký akademický komentář. 1. svazek.

Praha: Linde Praha, a.s. ISBN 978-80-7201-687-7.

- FIALA, J. et al. *Občanské právo*. Praha: Aspi, a.s., 2006. ISBN 80-7357-212-5.
- FIALA, J.; KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8.
- HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Díl I. 7. vyd. Bratislava: PF Univerzity Komenského v Bratislavě, 1929.
- HRDINA, A. I.; DOSTALÍK, P. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-235-6.
- KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.
- KOLDÍN, P. K. *Práva městská království českého*. Edice: JIREČEK, J. *Práva městská království českého*. 5. Vydání. Praha: Nákladem spolku českých právníků „Všehrd“, 1876.
- KOLDÍN, P. K. *Práva městská království českého*. Edice: MALÝ, K.; SLAVÍČKOVÁ, P.; SOUKUP, L. et al. *Práva městská Království českého*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2117-3.
- MALÝ, K. et al. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vyd. Praha: Leges, 2010, ISBN 978-80-87212-39-4.
- ROUČEK, F. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2. vyd. Praha: Československý kompas, 1932.
- ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. et al. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl I. Praha: V. Linhart, 1936. ISBN 80-85963-61-2.
- ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. et al. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl III. Praha: V. Linhart, 1936. ISBN 80-85963-74-4.
- ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. et al. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl IV. Praha: V. Linhart, 1936. ISBN 80-85963-79-5.
- SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 1. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-349-3

- SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky*. KEY Publishing s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7418-146-7.
- SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. I. a II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-616-5.
- ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné*. 5. jubilejní a aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-468-0.
- ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. et al. *Občanský zákoník*. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-370-8.
- ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M. et al. *Občanský zákoník: komentář*. I díl. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-004-1.
- TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Praha: Sborník věd státních a právních, 1905.
- TILSCH, E. *Občanské právo Rakouské*. Část všeobecná. 2. doplněné vyd. Praha: Unie, 1913.

Cizojazyčná

- AICHER, J. BYDLINSKI, F. ERTL, G. et al. *Komentar zum Allgemeinem bürgerlichen Gesetzbuch*. Vídeň: Manzsche Verlags und Universitätsbuchhandlung, 1990. ISBN 3-214-04416-8
- ZIMMERMAN, R. *The Law of Obligations*. Kenwyn: Juta & Co, Ltd, 1992. ISBN 0-70-21-23-47-1

7.2 Prameny

- Důvodová zpráva k OZ (příloha CD; SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2012)
- Důvodová zpráva k SOZ (příloha CD; SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2012)
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937 (příloha CD; SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2012)

- *Obecný občanský zákoník mocnářství rakouského a nařízení pozdější k němu se vztahující.* Praha: J. Mercy, 1885 (příloha CD; SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. Občanské zákoníky. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2012)
- vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937
- zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 946/1811 ř.z. Obecný zákoník občanský
- Zákon, kterým se vydává Všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevizní komise. Díl II. Důvodová zpráva. Praha: Typus, 1931 (příloha CD; SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. Občanské zákoníky. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2012)

7.3 Judikatura

- NS R 15/85
- NS sp. zn. 4 Cz 56/91
- NS R 7/01
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, sp. zn. 24 Co 51/2001
- Usnesení občanskoprávního kolegia nejvyššího soudu ze 7. Listopadu 1953, EC 764/1953

7.4 Elektronické prameny

- <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
- <http://nsoud.cz>